

Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Konulu Lisansüstü Çalışmalar Üzerine Bir İnceleme

Öz

Sosyal girişimcilik alanı hem dünyada hem de Türkiye’de gelişmeye devam etmektedir. Tüm dünyayı etkisine alan pandemi sürecinde yaşanan zorluklar, insanların siyasi ve ekonomik yapı başta olmak üzere, hayat tarzlarını, çalışma kültürlerini sorgulamaya sebep olmuş, aynı zamanda yeni arayışları da beraberinde getirmiştir. Bu arayışların sosyal faydaya odaklanan ve ekonomik faaliyetler yürüterek sürdürülebilir yapılar kurmaya çalışan; tüm süreçlerinde iş birliğini, adaleti ve şeffaflığı gözetmesi beklenen sosyal girişimciliğe olan ilgiyi daha da artırdığı ifade edilebilir. Bu çalışma, sosyal girişimciliğe yönelik artan ilginin lisansüstü çalışmalarda izdüşümünü görebilmek ve hangi konularda çalışmalara ihtiyaç olduğunu ortaya koyabilmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye’de sosyal girişimcilik alanında yapılan lisansüstü çalışmaların tespit edilerek derlenmesi, çalışmaların incelenmesi ve konuyu hangi boyutlarıyla ele aldıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma verileri YÖK Tez veri tabanında yer alan ve 2021 yılına kadar olan lisansüstü çalışmalardan elde edilmiştir. Arama, tasnif ve düzenleme sonrasında tespit edilen lisansüstü çalışmaların sayısı 73’tür. Bunların 15’i doktora tezi, 58’i ise yüksek lisans tezidir. Farklı disiplinler altında yapılan çalışmalarda, sosyal girişimciliğin kavram, mevzuat, sosyal girişimci profilleri, sosyal girişimcilik algı ve yönelimleri, yoksulluğun azaltılması ve farklı dezavantajlı gruplar bağlamında ele alındığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Girişimcilik, Sosyal Girişim, Sosyal İnovasyon, Lisansüstü Tezler, Literatür İncelemesi.

A Review on Postgraduate Studies on Social Entrepreneurship in Turkey

Abstract

The field of social entrepreneurship continues to develop as an important model both in the world and in Turkey. The difficulties experienced in the process of the Covid 19 pandemic, which has affected the whole world, have caused people to question their lifestyles and working cultures, especially the political and economic structure, and have also brought new searches. These searches increased the interest in social entrepreneurship, which focuses on social benefit and establishing sustainable structures by carrying out economic activities, and is expected to observe cooperation, justice, and transparency in all its processes. This study has been prepared to reflect the increasing interest in social entrepreneurship in postgraduate studies and to reveal the needed subjects. For this purpose, it has been tried to identify and compile the postgraduate studies in the social entrepreneurship field in Turkey, examine the studies, and understand the subject's dimensions. Research data were obtained from postgraduate studies in the YÖK Thesis database until 2021. The number of postgraduate studies identified after searching, classification, and organizing is 73. Of these, 15 are doctoral theses, and 58 are masters. In studies conducted under different disciplines, it has been seen that social entrepreneurship is discussed in the context of concepts, legislation, social entrepreneur profiles, perceptions and orientations, poverty reduction, and different disadvantaged groups.

Keywords: Social Entrepreneurship, Social Enterprise, Social Innovation, Postgraduate Thesis, Literature Review.

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Abdullah Sabit Tuna

Dulda Sosyal İnovasyon Merkezi
İstanbul-Türkiye

e-posta: asabittuna@yahoo.com.

(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article

Geliş tarihi-Date of submission: 28. 12. 2022

Kabul tarihi-Date of acceptance: 04. 06. 2024

Yayın tarihi-Date of publication: 30. 11. 2024

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two External

Değerlendirme-Rewiev: Çift Taraflı Kör
Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net

Etik bildirim- Complaints

ictimaiyatdergi@gmail.com

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest

Finansman-Grant Support

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

No funds, grants, or other support was received.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atıf- Citation (APA)

Tuna, A. S. (2024). Türkiye’de sosyal girişimcilik konulu lisansüstü çalışmalar üzerine bir inceleme. *İçtimaiyat*, 8(2), ss. 417-440. DOI: <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1225696>

1. Giriş

Sosyal girişimciliğin, dünyadaki mevcut yapılar ve işleyişlerle ilgili zorunlu bir değişim talebinin sonucu olarak gün yüzüne çıktığı, aynı zamanda, hayırseverlik kültürleri ile günümüz iş yapma biçimlerinin harmanlanması sonucu meydana gelen eklettik bir yaklaşım olduğu ifade edilebilir. Dees'in (1998) ifadesi ile sosyal girişimcilik kavramı olarak yeni ancak olgu olarak eskidir. Sosyal girişimciliğin diğer çalışmalara ve modellere göre özgünlüğü, sosyal misyon odağı ile girişimcilik prensiplerini bir araya getirebilme becerisindedir (Mengü, 2016a: 10). Bununla birlikte sosyal girişimcilik kavramına yüklenen anlamlar, çerçeveyi belirlemeyi zorlaştırmaktadır (Martin ve Osberg, 2007: 36). Kavram toplumsal açıdan faydalı olan, tüm çalışmalarını içerecek genişlikte tanımlandığında, toplum için bir fayda ve değer üreten tüm inisiyatifler bu bağlam içinde değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu durum, kavramın anlam genişlemesi yoluyla belirsizleşmesine sebep olmaktadır.

Sosyal girişimcilikte ana odak bir sosyal, kültürel ya da çevresel bir sorunun çözümü ve ihtiyacın giderilmesidir. Yenilikçilik, girişimcilik, ticarileştirilebilir ürün ve hizmet sunumu, kârlılık, sürdürülebilirlik, ahlaki ve sorumlu işleyiş gibi birçok özellik ve yaklaşım, bu sosyal misyonun yerine getirilmesindeki araçlardır (Meydanoğlu, 2019). Kurulan girişim işletme, vakıf, dernek ve kooperatif tüzel kişiliklerinde karşımıza çıkabilir. Kaya İnceplik (2018b: 2) sosyal girişimlerin, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal sorunların çözümünde kalıcı değişimler oluşturmayı amaçlayan önemli bir değişim aracı olduğunu belirtmektedir.

Sosyal girişim tanımlarını bir araya getiren çalışmalar, alanda çalışan kişi ve kurumların birbirine yakın ve belli nüanslarla birbirinden ayrılan tanımları tercih ettiğini göstermektedir. Müftügil Yalçın (2021) sosyal girişimcilik literatüründe daha çok betimleyici ve vaka çalışmaları olduğunu belirtmektedir. Yaklaşık 40 senelik bir geçmişi olan sosyal girişimcilik kavramının literatürde 60'a yakın tanımına rastlamak mümkündür. İşletme disiplini bağlamında yapılan çalışmalar çoğunlukta olsa da, disiplinler arası bir konu olduğu için diğer disiplinler bünyesinde de çalışılmaktadır. Şentürk ve Mengü'ye (2019) göre kaynakların yeniden dağıtımını amaçlayan ve aşağıdan yukarıya bir hareket olarak sosyal girişimler, aynı zamanda toplumsal bir hareket olarak kabul edilmelidir. Bu yönüyle başta sosyoloji olmak üzere, sosyal hizmet, iktisat, çalışma ekonomisi gibi disiplinlerin çalışma alanına girmektedir.

Kümbül Güler (2010: 49) sosyal girişimcilik kavramını, "çözüm bekleyen toplumsal ihtiyaçları karşılamaya yönelik, sosyal bir misyonu, vizyonu, stratejisi ve çalışma şekli olan, çözümleri yenilikçilik içeren, girişimci prosedürler uygulayan, kâr amacı gütmeyen ancak sürdürülebilirlik amacıyla gelir elde eden girişimler aracılığıyla sosyal değer yaratmak" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımın, sosyal girişimciliğin tüm unsurlarına yer vermesi itibarıyla kapsayıcı bir tanım olduğu söylenebilir.

Bir başka tanım (Tuvay, 2017: 19) sosyal girişimciliği, sosyal girişimci profil üzerinden şu şekilde tanımlamaktadır:

- Sosyal girişimciler, çalışmalarından elde edecekleri kârı, çözmeye çalıştığı sosyal sorununun çözümü için kullanır.
- Kendilerine ve çalışanlarına piyasa üzerinden maaşlar ödemez, kişisel zenginleşmeyi amaçlamaz, hissedarlarının ekonomik çıkarlarını, sosyal etkisinin üzerinde tutacak faaliyetlerde bulunmaz.

- Sosyal girişimciler, yaptıkları işin herhangi bir aşamasında insana ve çevreye zarar verecek bir faaliyette bulunmaz, çalışanların haklarını gözetir.

Başarılı ve sürdürülebilir bir sosyal girişim kurmak, sosyal ve ekonomik misyonu aynı anda sağlamış ve ihtiyaç duyulan süreçleri başarılı bir şekilde tanımlamış ve uygulamış bir girişim kurmak demektir. Bu herhangi ticari bir girişimin başarılı olmasından çok daha zorlu bir iştir. Aynı zamanda sistem değişiminin çok parametrelili ve girift bir süreç olduğu göz önüne alındığında, sosyal girişimlerin böyle bir misyonu tek başına üstlenmesinin zorluğu ortadadır. Sosyal girişimciliğin son dönemde popülerleşmesi, anlam kaybı ve başarısız birçok teşebbüsle karşı karşıya kalınması tehlikesini gün yüzüne çıkarmaktadır. Nitekim bu durumu son on yıl içerisinde Türkiye’de başlatılan ve şuan aktif olmayan sosyal girişimlerde görmek mümkündür. Ancak tüm bu risk ve tehlikeler, sosyal girişimciliğin önemli bir sosyal değişim potansiyeli taşıdığı gerçeğini değiştirmemektedir. Özellikle gençlerin görev veya hizmet aldıkları sosyal girişimlerin ortaya koyduğu somut neticeler ve başarılar, bu yeni ve anlamlı iş yapma yaklaşımının (Sarı 2020: 76, Işık 2016b: 121) önemini gittikçe artacağını göstermektedir.

Sosyal girişimler, hizmet sundukları gruplara çok daha uygun ve ulaşılabilir şartlarda ürün ve hizmet sunarak ya da insanları üretimin, ekonomik bir faaliyetin içine dâhil ederek; onları güçlendirerek; yoksulluk, eşitsizlik, baskı gibi toplumsal sorunlara gerçek, kalıcı ve uzun dönemli çözümler sağlamayı hedeflemektedir. Yine aynı şekilde sosyal fayda için çalışan sivil toplum kuruluşları için gelir getirici sürdürülebilir mali kaynaklar oluşturarak sivil toplum çalışmalarının devamlı olmasına yardımcı olmaktadır (Ersen vd., 2010: 2, Işık, 2016b: 92).

2. Sosyal Girişimcilik ve Türkiye

Sosyal girişimcilik alanında son dönemde daha fazla kabul görmeye başlayan tanım, Türkiye’deki çalışmalarda da rastlanılmaktadır. Bu tanıma göre sosyal girişimler; sosyal, kültürel ya da çevresel etki yaratmayı öncelikli amaç olarak belirlemiş, ürün ve hizmet üreterek ticari bir faaliyet gerçekleştiren ve kârlarını öncelikle sosyal amaçları için harcayan farklı tüzel kişiliklerdeki kuruluşlardır (BC Türkiye, 2019: 22). Bu kuruluşlar salt ticari bir işletme olabileceği gibi, bir sivil toplum kuruluşu da olabilmektedir. Türkiye’de yasal mevzuatın henüz hazır olmamasından dolayı¹, sürdürülebilirliğini sağlamak ve hibe desteği gibi imtiyazlardan faydalanmak adına birçok sosyal girişim, hem ticari bir işletme hem de bir dernek yoluyla faaliyetlerine devam etmektedir.

Türkiye’deki sosyal girişimlerin faaliyet gösterdiği alanlar genel olarak şu kategoriler altında zikredilebilir: Eğitim; imalat ve üretim; yaratıcı endüstriler; tarım, çiftçilik, bahçecilik; perakende satış (giyim, gıda, kırtasiye vb.); geri dönüşüm, çevre, farkındalık; istihdam ve beceri geliştirme; kültür ve serbest zaman aktiviteleri; işletme destekleri/danışmanlık; sağlık hizmetleri; konaklama ve yemek; ortak çalışma alanı hizmetleri; finansal destek hizmetleri; sosyal bakım hizmetleri; ulaştırma ve diğer alanlar. Türkiye’de eğitim alanında faaliyet gösteren sosyal girişimler, sosyal

---

¹ Sosyal girişimler mevzuatının oluşturulmasına yönelik, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları hazırlık çalışmaları yapmaktadır. Ancak sosyal girişimciliğe yönelik farklı yaklaşımların olması ve resmi bir belgenin oluşması için gerekli çerçevenin net olmaması, bu sürecin daha da süreceğini düşündürmektedir. Sosyal girişimlerin ikili misyonundan biri olan ekonomik misyon ticari bir eylemi ifade ettiği için, vergi başta olmak üzere, klasik ticari işletmelerin muhatap olduğu birçok konu bu süreçteki tartışmalarda gündeme gelmektedir.

girişimlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Onu sırasıyla imalat/üretim ve yaratıcı endüstriler takip etmektedir (BC Türkiye, 2019: 56).

Yapılan araştırmalar, hem dünyada hem Türkiye’de kurulan sosyal girişimlerin kurucularının neredeyse yarısının 35 yaş altındaki gençlerden oluştuğunu göstermektedir (Canbal, 2016; Kümbül Güler, 2010: 13; BC Türkiye, 2019: 74; Kaya İnceiplik, 2018b: 64). Bu durum gençlerin güçlendirilmesi bağlamında sosyal girişimlerin önemini bir kez daha artırmaktadır. Zira gençler hem kurucu bir aktör olarak, hem de güçlendirici mekanizmalardan faydalanan/hizmet alan kişiler olarak sosyal girişimcilik ekosisteminde yer almaktadır.

Ülkemizde tarihi birikimi oldukça eskilere dayansa da, güncel bir model olarak sosyal girişimcilik kavramının tedavüle girmesi 2000’li yılların başlarına tekabül etmektedir. Uluslararası sosyal girişimcilik ağı Ashoka’nın Türkiye’deki faaliyetlerine ilk olarak 2004 yılında başlaması bu konuda bir milat olarak kabul edilebilir. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı TÜSEV’in ve Sivil Toplum Geliştirme Merkezi STGM’nin sosyal girişimciliğin Türkiye’de yaygınlaşması için başlattığı çalışmalar da bu bağlamda ilk çalışmalar olması açısından önemlidir. Bu yıllar aynı zamanda Türkiye’de sivil toplumun hızlı bir şekilde gelişmeye başladığı dönemdir.²

Türkiye’de sosyal girişimciliğin öncü isimlerden biri olarak kabul edilen Hülya Denizalp’in hazırladığı ve STGM Sivil Toplum Geliştirme Merkezi tarafından yayınlanan mini rehber, sosyal girişimcilik başlığıyla Türkiye’de yayınlanan ilk basılı eserdir (2007). Yine Denizalp’in hayatını ele alan çalışmada (Öztürk, 2015: 127) bahsedildiği üzere, Türkiye’de o güne kadar sosyal fayda amacıyla kurulmuş ve sosyal faydanın sürdürülebilir olması için kendi gelir modellerini başarılı şekilde uygulayan sosyal girişimler mevcut olsa da bu girişimlerin kurucuları, “sosyal girişim” kavramını henüz bilmiyordur. Kavramın yaygınlaşmasıyla birlikte onlar da kendilerini “sosyal girişimci” ve girişimlerini “sosyal girişim” olarak tanımlayacaklardır.

2010 yılı ve sonrası sosyal girişimciliğe olan ilginin belirgin şekilde arttığı bir dönemdir. TÜSEV Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, sosyal girişimciliğin Türkiye’de gelişebilmesi için ilk kurumsal çalışmalar yapmış, British Council Türkiye ortaklığıyla “Sosyal Girişimcilik ve Türkiye” ile bu konudaki ilk ihtiyaç analiz raporunu yayınlamıştır (Ersen, Kaya, & Meydanoğlu, 2010). Yine bu dönemde, vakıf üniversiteleri arasında sivil toplum çalışmalarına verdiği önemle ön plana çıkan Bilgi Üniversitesi, UNDP otaklığıyla sosyal girişimlere yönelik vaka çalışmalarından oluşan ilk eseri yayınlamıştır (UNDP, 2012). Eser, Türkiye’nin erken dönem sosyal girişimleri olarak kabul edilebilecek Gençtur, Çöp(m)adam, Buğday Derneği, AYDER – Düşler Akademisi, KEDV Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı girişimlerini vaka çalışması olarak incelemiştir. Bu yıllarda başlayan bir diğer çalışma ise, 2009 yılında Sabancı Vakfı tarafından başlatılan Fark Yaratanlar programıdır. Fark Yaratanlar programı, sosyal girişimler de dâhil olmak üzere, sosyal sorunlara yönelik yenilikçi çözümler üreten çalışmalar arasından kendi kriterlerine uygun olan çalışmaları seçerek, onların çok yönlü desteklenmesini sağlamaktadır.

Türkiye’de sosyal girişimcilik olgusu geliştikçe, yeni nesil işletme modelleri, kooperatif girişimleri, sivil toplum ve özel sektörün belli özelliklerini bir araya getiren sosyal girişim örnekleri görmek mümkündür. Sosyal girişimciliğe gösterilen ilginin artması, sosyal girişimleri

---

² Sivil toplum alanının Türkiye’de gelişimini anlatan çalışmalarda, 1999 Depremi önemli bir milat olarak kabul edilmekte, sivil toplum kuruluşlarının deprem sonrası üstlendiği aktif role bağlı olarak, bu tarihten sonra sivil toplum kuruluşlarının gelişiminin büyük bir ivme kazandığı ifade edilmektedir (TÜSEV, 2006: 38).

bir araya getiren, mentörlük ve büyüme danışmanlığı veren ağların/birliklerin oluşmasına da zemin oluşturmuştur.

Türkiye’de sosyal girişimciliğin gelişimine katkı sunan kuruluş ve çalışmalara örnek olarak; uluslararası kuruluşlar olan Ashoka ve Impact Hub’ın Türkiye’deki merkezleri; Türkiye Sosyal Girişimcilik Ağı, Açık Açık Sosyal Girişim Platformu, Yekpare Sosyal Girişim Birliği; KUSIF Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu, İstasyon TEDU, İnogar Kooperatifi, İmece, İyilik Tasarım Merkezi, Mikado Danışmanlık, Simbiyoz Aktivite, belediyeler bünyesinde kurulan sosyal girişimcilik merkezleri (ör. Nilüfer, Tepebaşı, Yüreğir) verilebilir.

Sosyal girişimciliğe gösterilen ilgi, yaşanan sosyal, siyasi ve ekonomik değişimlerin de etkisiyle her geçen gün artmaktadır. Son yıllarda, sosyal girişimlerin sayılarının artması, önde gelen büyük şirketlerin sosyal girişimcilik yarışmaları ve destek programları açması, sosyal girişimlerin önemli bir alt türü olan sosyal kooperatiflerin kamu kurumlarınca teşvik edilmesi, sosyal girişimcilikle ilgili mevzuat ve çerçeve hazırlıklarının yapılması, Milli Eğitim Bakanlığının 2018’de açıkladığı strateji belgesinde sosyal girişimciliği ortaokul müfredatına alması, 2020 Kasım ayında tamamlanan Türkiye Sosyal Girişimcilik Ağı projesi ile sosyal girişimcilik ekosistemindeki önemli eksikliklerin giderilerek ilk defa Türkiye’nin tamamını kapsayan bir veri tabanı oluşturulması; birçok kuruluşun işbirliği ile hazırlanan “Türkiye’de Sosyal Girişimlerin Durumu” raporu (BC Türkiye, 2019) sosyal girişimciliğe yönelik artan ilginin göstergesidir. Buna ek olarak, tüm dünyaya hâkim olan mevcut sistemin sorgulanmasına ve alternatif arayışlarının artmasına sebep olan küresel salgın sonrası, sosyal girişimciliğe olan ilginin daha da arttığı söylenebilir.

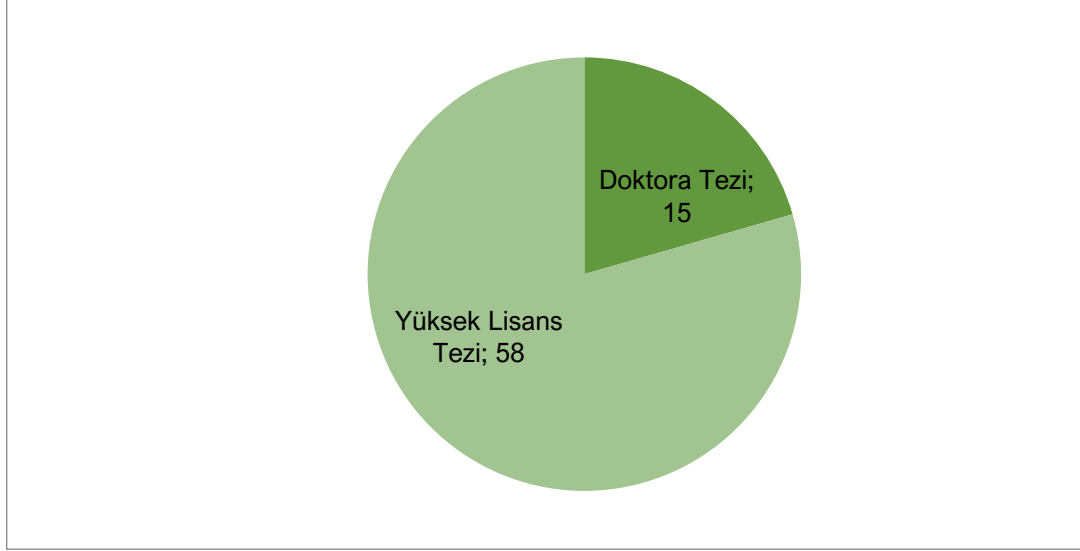
Bu çalışmada Türkiye’de sosyal girişimcilik konulu lisansüstü çalışmaların genel bir fotoğrafı ortaya konmaya çalışılmıştır. Lisansüstü çalışmaların incelenmesiyle; sosyal girişimcilik alanında eğilimlerin ve daha çok hangi konuların çalışıldığının belirlenmesi, çalışılmayan konuların saptanması ve yeni çalışmalara imkân tanınması açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın, Türkiye’de sosyal girişimcilik alanına artan ilginin lisansüstü çalışmalara nasıl yansıtıldığını ortaya koyması ve bu alandaki çalışmaların genel bir fotoğrafını sunması açısından yararlı olacağı umulmaktadır.

3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada Türkiye’de sosyal girişimcilik alanında yapılan lisansüstü çalışmaların tespit edilerek derlenmesi, çalışmaların incelenmesi ve konuyu hangi boyutlarıyla ele aldıklarının anlaşılması amaçlanmıştır. Araştırma verileri YÖK Tez veri tabanından elde edilmiş olup 2020 yılı sonuna kadar hazırlanmış olan lisansüstü çalışmaları kapsamaktadır. Bu bağlamda sosyal girişimcilik konusunu ele alan ve YÖK’ün tez veri tabanından tespit edilen lisansüstü çalışmalar doküman incelemesi tekniğiyle incelenerek, çalışmalara dair genel bir fotoğraf ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmalar belirlenirken, YÖK Tez veri tabanında kayıtlı olan lisansüstü çalışmalar arasında, daha önce belirlenen anahtar kelimeler üzerinden arama yapılmıştır. Sosyal girişimcilik, sosyal inovasyon, sosyal işletme, kooperatif gibi konuyla ilgili anahtar kelimeler lisansüstü çalışmaların başlık ve özet kısımlarında aratılmıştır.

Tespit edilen tezler arasında doğrudan sosyal girişimcilik konusu ile ilgili olmayan sosyal sorumluluk, gönüllü yönetimi, enerji verimliliği, mikro kredi gibi konulardaki tezler tasnif dışı bırakılmıştır. Bu bağlamda, çalışmanın sınırlılıkları -kavramsal çerçevenin geniş tutulmasına bağlı olarak sosyal girişim olarak kabul edilebilecek- bazı sivil toplum kuruluşlarına ve sosyal

ekonomi bağlamında değerlendirilen inisiyatiflere dair yapılan çalışmaları değerlendirme dışında tutması ve 2021 ve sonrası hazırlanan lisansüstü çalışmalara yer vermemesidir. Arama, tasnif ve düzenleme sonrasında tespit edilen lisansüstü çalışmaların sayısı 73'tür. Bunların 15'i doktora tezi, 58'i ise yüksek lisans tezidir.

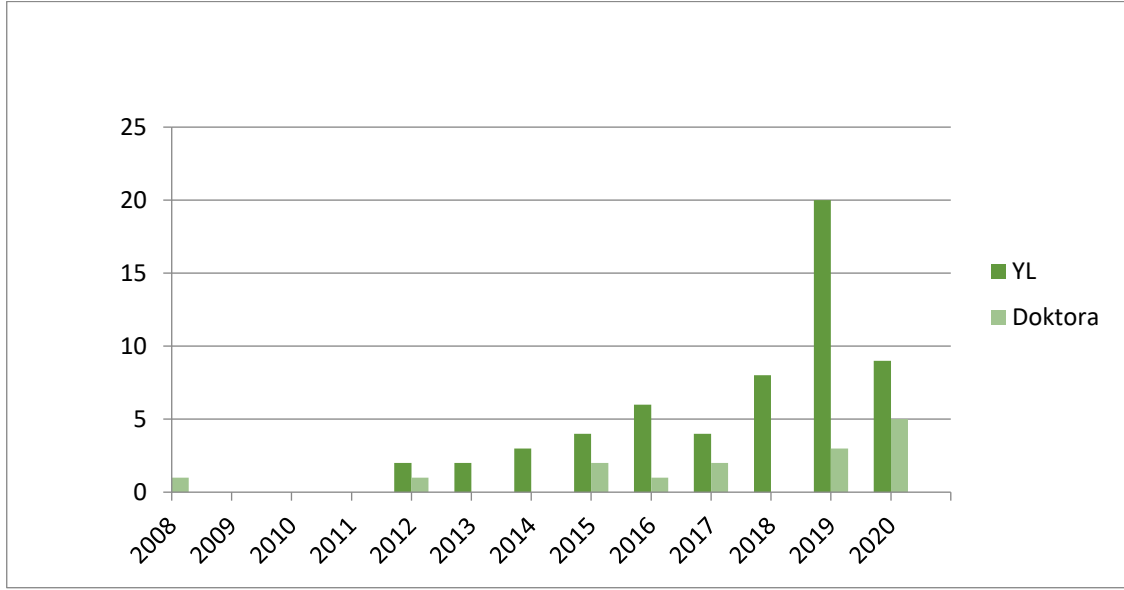
Şekil 1: 2008 – 2020 Yılları Arasında Sosyal Girişimcilik Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Tez Türüne Göre Dağılımı

4. Bulgular

Sosyal girişimcilik alanında Türkiye'deki ilk lisansüstü çalışma 2008 yılında tamamlanan doktora tezidir (Kümbül Güler, 2008). Bu ilk çalışmanın ardından 2012'ye kadar bu konuda bir lisansüstü çalışmaya rastlanılmamıştır. 2012 ile birlikte her sene en az 2 adet lisansüstü çalışma hazırlanmış 2019 ve 2020 yılında ise çalışmalar zirveye ulaşmıştır. Tüm çalışmaların yarısından fazlası (37 tez) 2019 ve 2020 yılında hazırlanmıştır. Sosyal girişimcilik konusunda en çok yüksek lisans tezinin yazıldığı yıl, 20 yüksek lisans tezi ile 2019, en çok doktora tezinin yazıldığı yıl, 5 doktora tezi ile 2020'dir. Bu durumun son yıllarda çeşitli çalışmalar ve organizasyonlarla daha da hareketlenen sosyal girişim ekosisteminin bir sonucu olduğu söylenebilir. Hazırlanan tezlerin yıllara göre dağılımı Şekil 2'de ve Şekil 3'te gösterilmiştir.

	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	Toplam
Doktora	5	3	0	2	1	2	0	0	1	0	0	0	1	15
Yüksek Lisans	9	20	8	4	6	4	3	2	2	0	0	0	0	58
Toplam	14	23	8	6	7	6	3	2	3	0	0	0	1	73

Tablo 1: Sosyal Girişimcilik Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Tablo 2: Sosyal Girişimcilik Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Sosyal girişimcilik konusunu ele alan lisansüstü çalışmalarda ilk göze çarpan nokta, sosyal girişimcilik konusunun kavramsal çerçevesine yer verildikten sonra, çalışma konusu olarak genelde sosyal girişimcilerin profil ve özelliklerine odaklanılmış olması, ölçek ve anket kullanmak suretiyle sosyal girişimci profillerinin ve özelliklerinin tespit edilmesidir.

Sık başvurulan yöntemlerden bir diğeri de farklı üniversite ve bölümlerde okuyan öğrencilerinin sosyal girişimcilik eğiliminin ve algısının tespit edilmesidir. Çalışmaların çoğunlukla işletme disiplini altında yapıldığı ve Türkiye'deki sosyal girişimlerin henüz yeterli sayıda olmamasından dolayı böyle bir durumun ortaya çıktığı söylenebilir. Mengü, mevcut çalışmaların sosyal girişimcinin karakteristiğini tanıtmakla sınırlı kaldığını, olgunun topluma bakan yönünü ortaya koymadığını ifade etmektedir (2016b: 1). Dolayısıyla daha fazla sosyal girişim vaka olarak incelenmeli, girişimlerin sosyal etkileri ve üstlendikleri toplumsal ve ekonomik rollerin akademik yazının gündemine girmesi sağlanmalıdır.

Sosyal girişimler her ne kadar ticari girişimlere benzer olsalar da, onların etkisini salt ekonomik çıktılar üzerinden okumak eksik ve hatalı bir okumayla sonuçlanmaktadır. Demirtaş'ın da (2020) belirttiği üzere, sosyal girişimcilik faaliyetlerinin çıktılarında en önemlisi sosyal fayda ya da etkidir. Bunun ölçülebilmesi için daha uzun vadeli çalışmalar ve gözlemler; nicel yöntemlere ek olarak nitel yöntemlerin de kullanılması gerekmektedir.

Sosyal girişimcilik konulu lisansüstü çalışmalarda dikkat çeken bir diğer nokta, Mengü'nün hazırladığı iki yüksek lisans çalışmasıdır. Sosyolojik perspektiften sosyal girişimciliği ele aldığı çalışması Sosyoloji anabilim dalında (Mengü, 2016b), Grameen mikrokredi modelini yoksulluğun önlenmesinde bir sosyal girişim uygulaması olarak incelediği çalışması (Mengü, 2016a), sosyal hizmet anabilim dalında hazırlanmıştır. Mengü'nün çalışmasına ek olarak sosyal hizmet disiplini altında sosyal girişimcilikle ilişkili iki lisansüstü çalışmaya daha (Coşkun, 2015), (Abay, 2018) rastlanılmıştır.

İstanbul Okan Üniversitesinde sosyal girişimcilik alanında hazırlanan iki doktora tezi literatür taraması esnasında dikkat çekici bulunmuştur. Türker'in (2020) Türkiye'de sosyal girişim

ekosistemindeki birçok öncü isimle mülakatlar gerçekleştirerek hazırladığı; “Sosyal girişimciliğin kavramsal boyutları ve sosyal sorumluluk bağlamında sosyal değer yaratma: Bir uygulama” çalışması ile, sosyal girişimcilerin yaşadığı bilişsel gerilimler ve paradokslar üzerine Liaquat’ın yaptığı (2020) “Sosyal girişimcilerde bilişsel paradoksal gerginliklerin mikro temelleri” çalışması literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Bu iki doktora tezinin hazırlanmasında, üniversite bünyesinde 2011 yılında kurulan Uluslararası Muhammed Yunus Mikrofinans ve Sosyal İşletme Merkezinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

4.1. Kullanılan Yöntemler

Sosyal girişimcilik alanında yapılan lisansüstü çalışmalarda, çoğunlukla nicel yöntem tercih edilmiştir. Nicel yöntemin tercih edilmesinde birden fazla sebep olduğu düşünülebilir. Yapılan çalışmaların çoğunlukla işletme disiplini altında yapılmış olması, girişimcilerin kişilik ve profillerine yönelik araştırmaların çoğunlukta olması yani çalışmaların amacına nicel yöntemin uygun olması, daha önce geliştirilmiş ölçek ve anket çalışmalarının Türkiye’ye uyarlanması ve uygulanması bu sebepler arasında zikredilebilir. Nicel yöntem çoğunlukta olmakla birlikte; nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntemli çalışmalar; sosyal girişimleri ve girişimcileri, derinlemesine mülakat ve katılımcı gözlem yoluyla anlamaya çalışan niteliksel çalışmalar da yapılmıştır.

Sosyal faydayı önceleyen yeni nesil çalışmalar ve kurumsal modeller geliştikçe, bu çalışmaların etkinliğini ölçmek ve analiz etmek de daha önemli hale gelmiştir. Bu açıdan sosyal etki analizine yönelik çalışmalar artmaktadır. Ticari bir işletmenin performansını ölçmek sayısal veriler ve analizlerle mümkünken, sosyal faydanın/etkinin ölçülmesi, görece daha zor ve zahmetlidir. Zira sosyal faydanın/etkinin ortaya çıkması ve insan hayatındaki çıktıları salt nicel olmamakta ve uzun bir sürece yayılmaktadır. Ancak bununla birlikte herhangi bir fayda/etki kriterleri belirlenmediğinde bir sosyal girişimi ve etkinliğini değerlendirebilmek mümkün olamamaktadır.

Sosyal girişimcilik çalışmalarının verimini ölçme ve daha nitelikli hale getirmeye yönelik çalışmalar arasında, Özdemir’in (2017) yaptığı çalışma alanyazın için önemli bir katkıdır. Özdemir, mevcut ölçeklerden ve ölçümleme modellerinden yola çıkarak, sosyal yeniliği etkileyen tüm faktörleri ele alan ve hali hazırda kullanılan SROI (Social Return on Investment / Sosyal Yatırım Geri Dönüş Oranı) ölçeğinden daha geniş bir çerçeveyi ele alan bir ölçek geliştirmeyi hedeflemiştir. Özdemir’in yaptığı çalışma, bir sosyal girişimin erken aşamada değerlendirilmesi, yönlendirilmesi ve fon desteğine yönelik, karar vericilerin işini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu açıdan literatüre ve uygulama alanına nitelikli bir katkı olduğu söylenebilir (Özdemir, 2017).

4.2. Sosyal Girişimcilik Kavramı ve Çerçevesi

Sosyal girişimcilik konulu lisansüstü çalışmalar arasında bazı çalışmalar kavrama odaklanarak kavram etrafında devam eden tartışmaları ele almakta ve farklı disiplinlerin perspektifinde konuyu incelemektedir. Sosyal girişimciliğin kavramsal çerçevesini ve kavram etrafındaki tartışmaları ve bileşenleri, geniş ve sistematik şekilde ortaya koyması açısından bazı çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında, alandaki ilk doktora tezi olan Kümbül Güler’in (2008) çalışması, Mengü (2016b) ve Türkeş’in (2017) çalışmaları sayılabilir.

Türker’in (2020) yaptığı çalışma, sosyal girişimciliği, kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ile birlikte ele alarak, her iki olgunun sosyal değer yaratmadaki rolünü tespit etmeye çalışmıştır. Bunun için Türkiye’deki sosyal girişimciler, akademisyenler ve iş insanları ile mülakatlar

gerçekleştirmiş ve sosyal girişimcilik, sosyal sorumluluk ve sosyal değer yaratma konularını nasıl anladıkları sorulmuştur. Mülakatlarda da ifade edildiği üzere, sosyal girişimlerin ticari yönü ihmal edilebilmekte ve sivil toplum kuruluşu ile karıştırılabilmekte ya da kar elde ediyor olması garip karşılanabilmektedir (2020: 145). Bu durum, sosyal girişimciliğin nasıl anlaşıldığına dair farklı bakışların ya da kabullerin olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Sosyal girişimcilik kavramı bazı lisansüstü çalışmalarda sivil toplum kuruluşlarının yaptığı çalışmalar ya da özel sektör işletmelerinin yaptığı kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri bağlamında ele alınmıştır. Bu çalışmalar kavram olarak “sosyal girişimcilik” kavramını kullansalar da, çalışmaların bağlamı, daha geniş tutulmuştur. Nassar (2019) Ankara’daki 160 civarı vakıf-dernek ve kooperatifi birer sosyal girişim olarak ele almış ve kültür olgusunun sosyal girişimciler üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bir diğer çalışma ise, Afyonkarahisar ilindeki aile işletmelerini ele almış, bu işletmelerdeki iç girişimciliğin sosyal girişimciliğe etkisini incelemiştir. Bu çalışmada kavram daha geniş anlamıyla kullanılarak, “kâr amacı güden sosyal işletmelerin sosyal bir amaca dönük yenilikçi faaliyetlerde bulunması” şeklinde ele alınmıştır (Yumuşakipek, 2015). Sosyal girişimcilik olgusunu sivil toplum kuruluşları üzerinden ele alan diğer çalışmalar ise Çiftçi (2015), Erdoğan (2014) ve Kırılmaz’ın (2012) çalışmalarıdır.

Sosyal girişimcilik kavramı farklı disiplinler altında ele alındıkça teorik zenginliğinin daha da artacağını söylemek mümkündür. Mengü’nün (2016b) sosyolojik perspektif üzerinden sosyal girişimciliği ele aldığı çalışması, böyle bir katkı sunması açısından önemlidir. Mengü, kavramın literatürdeki son 20 yıllık kullanımını inceledikten sonra, klasik sosyoloji geleneği üzerinden bir yaklaşımla sosyal girişimcilik konusunu el almış; özne-yapı etkileşimi, sosyal ağ, sosyal gelişme ve toplumsal hareket odak noktaları üzerinden konunun sosyolojik yönüne dikkat çekmiştir. Mengü’nün genel tespiti sosyal girişimciliğin güçlü bir potansiyele sahip olduğu ancak derinliğinin zayıf olduğu yönündedir. İşletme disiplini ağırlıklı çalışmaların konunun girişimcilik yönünü ön plana çıkardığı ve sosyal sermaye ve sosyal değer yaratma gibi konuların az çalışıldığı yine Mengü’nün tespitleri arasındadır (2016b: 132). Sosyal girişimciliği Sosyoloji alanında kabul görmüş üç büyük isim olan Weber, Durkheim ve Marks’ın perspektifleri üzerinden anlamaya çalışan Mengü, ilk iki sosyoloğun yaklaşımının olumlu olacağını öngörürken, Marks’ın perspektifine göre sosyal girişimciliğin mevcut düzenin devamını sağlayan “kapitalizmin özgeci bir formu” olarak okunabileceği ve dolayısıyla olumsuz algılanabileceğini ileri sürmektedir (2016b: 131).

Sosyal girişimciliğin sosyo-ekonomik boyutunu ele alan başkaca çalışmalar da yapılmıştır. Küçükçtoka (2018) hazırladığı doktora çalışmasında, neoliberal yapıda yaşanan değişimlerin sosyal girişimciliğin gelişiminde ve uygulamasındaki etkisini ele almıştır. Neoliberal sistemde yaşanan sosyal sorunlar ve tıkanmalara karşılık, sosyal sorunların çözümünde ve sürdürülebilir toplumsal yapılar inşa etmede hem sosyal hem ekonomik misyonuyla, sosyal girişimciliğin bir katalizör görevi üstlendiğini belirtmektedir.

4.3. Sosyal Girişimcilik ve Sosyal İnovasyon

Sosyal girişimcilikle ilintili kavramların başında sosyal inovasyon kavramı gelmektedir. Kavram sosyal yenilik olarak da literatürde kullanılmaktadır. Sosyal inovasyon kavramı, sosyal girişimciliğe göre çok daha geniş ve soyut bir kavramı ifade etmektedir. Bu durum Ateş (2017) ve Gidenler’in (2019) sosyal girişimcilik konusuna yer verdikleri çalışmalarında gözlemlenmiştir. Her iki çalışmada da kamu düzeyinde gerçekleşen çalışma ve uygulamalar incelendiği için

sosyal inovasyon kavramı tercih edilmektedir. Bu durum, sosyal girişimciliğin daha çok sivil bireylerce icra edilen ve sosyal sorunlara çözüm üreten sivil girişimleri ifade etmek için kullanıldığını göstermektedir. Ateş'in çalışmasında bakanlıklar tarafından gerçekleştirilen birçok proje ve çalışmanın, örneğin Gençlik Spor Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen Genç Gönüllüler projesinin, "kamu tarafından gerçekleştirilen sosyal inovasyon örnekleri" olarak değerlendirilmiş olması sosyal inovasyon kavramının kullanım alanının çok geniş olduğunu ya da sınırlarının net olmadığını göstermektedir (Ateş, 2017).

4.4. Sosyal Girişimcilik ve Mevzuat

Türkiye'de sosyal girişimciliğin gelişmesi için önemli eşiklerden birinin bu konudaki mevzuatın yayınlanması olduğu daha önce ifade edilmişti. Bu konu lisansüstü çalışmaların da gündeminde olmuştur. Tunar (2020) yaptığı çalışma ile sosyal girişimlerin yasal statülerini ele almış ve dünyadaki farklı mevzuat örneklerini incelemiştir. Çalışmadaki dikkat çekici tespitlerden biri, bu konuda yasal statülerini tamamlamış ülkelerde mevzuatın bir çerçeve belirlediği ancak bu çerçevenin sosyal girişimcilerle kolaylık sağlamaktan ziyade daha kısıtlayıcı kurallar koyduğu yönündeki tespittir. Bu tespit, mevzuatın bir yönüyle yasal dayanak ve statü sağladığı, ancak başka bir yönüyle de belli kurallar ve sınırlar belirleyerek hareket alanını kısıtladığını göstermektedir. Bu konuda gündeme gelen bir diğer konu ise sosyal girişimlere vergi teşviki ve imtiyazı sağlanmasıdır. Kılınçkaya (2019) yaptığı çalışma genel olarak girişimlere özeldir ise sosyal girişimlere yönelik vergi teşviki konusunu ele almaktadır. Vergi teşviklerine dair düzenlemelerin dağınık olduğunu ve en az teşvikin sosyal girişimlere ve uluslararası girişimlere yönelik olduğunu tespit etmektedir. Bir istisna olarak gıda bankacılığı statüsüne sahip çalışmaların vergi indirimine imkân sağladığı ifade edilmektedir. Buna göre gıda bankalarına bağışlanan gıda, giyecek, temizlik ürünleri gibi aynı ürünlerin mükellefler tarafından vergi indirimi için kullanılabilir.

4.5. Sosyal Girişimcilerin Kişilik Özellikleri ve Profilleri

Sosyal girişimlerin hayata geçirilmesini sağlayan sosyal girişimcilerin kişilik özellikleri birçok lisansüstü çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmalar, sosyal girişimci kişilik özelliklerini anlamaya çalışırken, bir yandan da sosyal girişimciler ile diğer girişimci profilleri arasındaki farkı ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu çalışmalarda çoğunlukla nicel çalışma yöntemi tercih edilmiş ve genelde daha önce geliştirilen ölçekler ve soru formları kullanılmıştır.

Türkiye'de sosyal girişimcilerin kişilik özellikleri konulu ilk lisansüstü çalışma, Burcu Kümbül Güler (2008) tarafından hazırlanan doktora tezidir (2008). Kümbül Güler'in tezi sosyal girişimcilikle ilgili kavramsal çerçeveyi, İngilizce literatür üzerinden geniş şekilde inceledikten sonra, sosyal girişimci kişilik özelliklerini ortaya koyan ve 47 ülkeden 205 sosyal girişimci ile yürüttüğü araştırmanın bulgularına yer vermektedir. Araştırmaya konu olan girişimciler sosyal girişimcilik konusunda iki öncü kuruluş olan Ashoka ve Schwab Vakfının sosyal girişimci ağından seçilmiştir. Çalışmada sosyal girişimci kişilik özelliklerinin neler olduğu ve sosyal girişimcilerin yaşam deneyimlerinden yola çıkarak, sosyal girişimci profili hakkında bir çerçeve çizilmiştir. Bunlar arasında dikkat çeken özellikler, sosyal girişimcilerin geçmişte yaşadıkları olumsuz yaşam deneyimlerinin bulunması ve daha çok kırsal alanda yaşıyor olmalarıdır. Çalışmada elde edilen önemli sonuçlardan biri de, sosyal girişimcilerin ihtiyaç duyacağı birçok becerinin sonradan ve eğitim yoluyla kazanılabilecek özellikler olduğudur. Çalışmanın geniş bir

literatürden istifade edilerek hazırlanan ve sosyal girişimciliğin kavramsal çerçevesini ele alan ilk bölümleri ayrı bir kitap olarak yayınlanmıştır (Kümbül Güler, 2010).

Kümbül Güler'in çalışması aynı zamanda dünyadaki sosyal girişimleri bir araya getiren Ashoka ağı üyeleriyle yapılan Türkiye'deki ilk çalışmadır. Bu çalışmadan sonra, Türkiye'deki Ashoka üyelerini araştırma konusu edinen birçok lisansüstü çalışma yapılmıştır. Işık (2016) tarafından hazırlanan "Çalışmanın değişen anlamı ve üçüncü sektör istihdamı çerçevesinde Türkiye'deki sosyal girişim istihdamının analizi: Ashoka örneği" başlıklı doktora tezi, sosyal girişimleri istihdam perspektifinde incelemiştir. Ashoka üyesi sosyal girişimler üzerinden, sosyal girişimcilerin ve sosyal girişimlerde çalışanların hangi motivasyonlarla bu işe girdiklerini ve beklentilerini, iş tatminlerini ortaya koyması açısından ilk çalışma olduğu söylenebilir. Yine Ashoka ağına mensup sosyal girişimlerle yapılan bir diğer çalışma Çavuş'un (2020) Ashoka üyesi olan kadın sosyal girişimcilerle yaptığı mülakatlar sonrasında bir finansman modeli teklif ettiği "Türkiye'de sosyal girişimciliğin finansmanında alternatif bir yöntem: kitlesel fonlama model önerisi" başlıklı yüksek lisans çalışmasıdır. Kaya İnceiplik'in (2018) ve Guessinova'nın (2015) çalışmaları da Ashoka üyeleriyle yapılan çalışmalara örnektir. Resmi olarak Türkiye'de faaliyetlerine 2004 yılında başlayan Ashoka'nın sosyal girişimcileri bir araya getirmesi, onları desteklemesi, görünür olmasını sağlaması ve bilinirliklerini artırması, lisansüstü çalışmalarda üye ağına ve uzmanlık görüşüne başvurulmuş bir kurum olmasını sağlamıştır.

Karaca (2015) tarafından yapılan araştırma, farklı girişimcilik türlerine etki eden kişilik özelliklerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Benzer kişilik tespiti çalışmaları daha önce yapılmış olsa da, Türkiye'deki girişimciler özelinde yapılması bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Karaca, sosyal girişimcilerin, "5'li kişilik modeli" arasında yer alan nevrotik kişilik özelliklerine yatkın olabilecekleri tespitinde bulunmaktadır. Bu kişilik özelliğine sahip olan kişilerin, hassas, duygusal, endişeli, gergin olma gibi duygulara eğilimli oldukları ve stresle başa çıkmada zorlandıkları ifade edilmektedir. Bunun yanında "sosyal girişimcilerin hayatlarının bir tarafındaki eksiklik veya yetersizliği başka alanda telafi edebilmek için sosyal alanda faaliyet gösterdikleri" araştırmacının yorumları arasındadır (2015: 140). Sosyal girişimcilerin duygusal insan oldukları ve zaman zaman duygusal anlamda denge problemi yaşadıkları, endişeli ve gergin olabildikleri; başkaları için endişelendikleri, kar amacı gütmeyen yapılan diğerkâmların çalışmaları, toplumsal meseleleri ve dengeyi kişisel menfaatlerinden üstün tutmaları, kişisel kaygı yaşamalarını anlaşılabilir hale getirmektedir (2015: 141). Bu tespitlere karşın Koyun, (2017) bir sosyal girişimin sürdürülebilir olması için, sosyal girişimcilerin duygusal denge özelliğine sahip kişiler olması gerektiğini, duygusal dengenin sadece belli zamanlarda değil, sürekli ve istikrarlı olarak bulunması gereken bir özellik olduğunu belirtmektedir.

Girişimciler arasındaki kişilik ve karakter farkları başka çalışmalara da konu olmuştur. Kaygusuz'un (2018) ve Kolcu'nun (2018) çalışmaları sosyal girişimcilerle ticari/geleneksel girişimciler arasındaki farklara değinmekte ve aralarında bir karşılaşma yapmaktadır. Kolcu, çalışmasında Karaca'nın (2015) yukarıda aktarılan bulgularına benzer bulgulara ulaşmış, sosyal girişimcilerin sosyal ve sanatçı kişilik tiplerine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Holland'ın kişilik tasniflerinden yola çıkarak sosyal ve sanatçı kişilik tiplerini özelliklerine genel hatlarıyla değinmiştir (Kolcu, 2018: 169). Buna göre sosyal kişilik tipinin özellikleri; yardımsever, empatik, sosyal işbirliğine yatkın, arkadaş canlısı ve anlayışlı olması, baskın etkinlikleri insanlarla iç içe aktiviteler, başkalarını eğiterek geliştirmek, yardım etmek, başkalarını ikna etmek ve yönlendirmektir. Sanatçı tipinin belirgin özellikleri ise; heyecanlı, coşkulu ve dengesiz, hayalci,

fevri, karmaşık sezgileri, güçlü, duygusal, duyarlı olmaları, baskın etkinlikleri ise, estetik faaliyetler, sistematik olmayan aktiviteler, sanatsal etkinlik ve ürünler yaratma ve bağımsız yaratıcı çalışmalardır.

Sosyal girişimci kişilik özelliklerinin ve eğilimlerinin çeşitli meslek ve öğrenci gruplarında ne düzeyde olduğu birçok çalışmada ele alınmıştır. Kırmızı (2016) Dumlupınar Üniversitesi'ndeki akademisyenlerle gerçekleştirdiği çalışmada üniversite ortamında sosyal girişimciliği geliştirmek için ihtiyaç duyulan örgüt ikliminin bileşenlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Osanmaz (2020) ise öğretmenlerle yaptığı çalışmada, öğretmenlerin algıladıkları sosyal destek ile sosyal girişimcilik arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur.

Üniversitede çeşitli bölümlerde okuyan öğrencilerle yapılan araştırmalarda ise; öğrencilerin sosyal girişimciliğe yönelik bilinirlik ve farkındalıkları, sosyal girişimcilik eğilimleri, düzeyleri, sosyal girişimci kişilik özelliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen çalışmalar Kelleci (2020), Toktamış (2019), Biçer (2019), Yeşilyurt (2019) Gül (2019), Çermik (2015), İrengün (2014) tarafından hazırlanan yüksek lisans çalışmalarıdır.

Her ne kadar sosyal girişimcilik konusu son yılların önemli ve popüler bir konusu olsa da, bazı zorlukları beraberinde getirmektedir. Yaşanan bu zorluklar klasik girişimcilik ekosistemine benzer şekilde, çok gündeme gelmemektedir. "Başarma mecburiyeti" ya da başarısızlıkla sonuçlanan süreçler özel sektördeki girişimcilerin yaşadığı en büyük zorlukken; girişim sürecine bir de sosyal misyon eklenmesi, işin zorluğunu daha da arttırmaktadır. Sosyal girişimcilikle ilgili görünür olan haberler ve yazılar, çoğunlukla ekosistemden çıkmış başarılı sosyal girişimler ve onların kurucuları olan girişimcilerdir. Ancak sosyal girişimcilik sürecinde yaşanan zorluklar ve başarısızlıklar çoğunlukla gündeme gelmemektedir. Bu durum sosyal misyonu özümsemiş insanların süreç içerisinde aynı zorlukları tekrar tekrar yaşaması anlamına gelmektedir. Konunun bu yönünü ele alması açısından Liaquat'ın (2020) hazırladığı doktora çalışması alan yazına önemli bir katkıdır.

Liaquat (2020) çalışmasında, sosyal girişimcilerin büyük bir motivasyonla üstlendikleri rolleri esnasında yaşadıkları bilişsel zorluklar ve paradoksal durumlar nelerdir ve yaşadıkları bu gerilim, ikili misyonu (sosyal ve ekonomik) dengeli biçimde yürütmek zorunda olan sosyal girişimcileri nasıl etkilemektedir? sorularına cevap aramaktadır.

Sosyal girişimlerin, bir yandan sosyal fayda sağlamaya çalışırken, bir yandan marjinal ya da dezavantajlı topluluklarla çalışmak ve bir yandan da gelir getirici bir model kurmak zorunda olmaları, onları bilişsel paradokslara ve gerilimlere yöneltmektedir. Piyasa gerçekleri ile karşı karşıya olmaları, hukuki olarak kendilerini nasıl konumlandıkları (kar amacı gütmeyen ya da kar amacı güden kuruluş) bunların her biri bu bilişsel gerilimi artırmaktadır. Sürdürülebilir bir model kurabilmeleri, girişimcilik becerilerinin güçlü olmasına bağlıdır. Bu durum, araştırmacının iki ucu keskin kılıç olarak tanımladığı sosyal ve iş misyonları arasındaki dengeyi bozabilir ve iki "rakipten" birine doğru yönelim gösterebilir (2020: 88). Sosyal misyonun, iş misyonu karşısında zayıflaması ya da sosyal misyona uyamama durumu, sosyal girişimciyi zihinsel olarak zorlayabilir ve bir baskı oluşturur. Bu aynı zamanda girişimin hedef kitlesine ya da faydalanıcı grubuna karşı bir mahcubiyet oluşturabilir ya da bu gruplardan bir tepki gelebilir (2020: 89). Tüm bu paradoksal gerilimler ve zorluklar, sosyal girişimcileri işlevsiz hale getirebileceği gibi, bir başka açıdan ise, sosyal girişimlerin, sosyal ve ekonomik misyonları arasında bir denge kurmalarını da sağlamakta ve bu dengenin sağlanması için sürekli bir teyakkuz halini canlı

tutmaktadır. Bu yönüyle gerilimlerin olumlu tarafının da olduğunu söylemek mümkündür (Liaqat, 2020).

4.6. Türkiye'deki Sosyal Girişimler

Türkiye'de faaliyet gösteren birçok sosyal girişim, ilgili disiplin bağlamında, bir tema ve faaliyet alanı özelinde ya da sosyal girişimcilerin kişilik ve profilleri bağlamında lisansüstü çalışmalarda incelenmiştir.

Kaya İnceiplik'in (2018) çalışması sosyal girişimler için önemli bir konu olan sürdürülebilirlik konusunu Türkiye'deki sosyal girişimler üzerinden ele almaktadır. Bu amaçla aktif olarak devam eden sosyal girişimlerin yanında faaliyetlerini sonlandırmış sosyal girişimlerle görüşülmüş olması çalışmanın özgün yanlarından biridir. Analizler sonucunda başarıyı engelleyen faktörler, sürdürülebilir başarıda etkili olan faktörler ve başarılı sosyal girişimlerin özellikleri başlığında 3 ana tema belirleyen İnceiplik, bu temalardan hareketle bir model elde etmiştir. Çalışmada sosyal girişimcilik kavramı ile ilgili karışıklıklar ve yasal düzenleme eksikliği, iyi planlanmamış gelir modeli, sosyal girişimcilerin gelecek kaygısı ve tükenmişlik durumu başarıyı engelleyen faktörler arasında tespit edilmiştir (Kaya İnceiplik, 2018). Yine aynı yıl yapılan bir diğer çalışmada, Meçikoğlu (2018) Türkiye'deki sosyal girişimleri etkileyen davranışsal olguları anlamaya çalışmaktadır. 8 sosyal girişimin yönetici kademesindeki isimlerle derinlemesine mülakat gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye özelinde kültürel, yasal, siyasi, kurumsal durum, sosyal ağlar ve davranışsal olgular başlıkları altında sosyal girişimlerin durumu incelenmiş ve elde ettiği bulguları bir model ile bir araya getirmiştir. Meçikoğlu'nun çalışması sosyal etki ölçümü konusuna geniş olarak yer vermesi itibariyle benzer çalışmalardan ayrılmaktadır. Ercan (2016) Ashoka Vakfı'nın sosyal etki bileşenlerini kullanarak Türkiye'deki sosyal girişimlerin oluşturduğu sosyal etkiyi tespit etmeyi amaçlamıştır. Sosyal girişimlerin en önemli fonksiyonun sosyal içerme sağlamak ve sosyal meselelerde farkındalık oluşturmak olduğu çalışmada tespit edilmiştir.

Tongal'ın (2019) çalışması, sosyal girişimcilik ve sosyal fayda iletişimi konusunu ele almaktadır. Çalışmada Türkiye'de sosyal girişimciliğin/ekosistemin gelişmesinde emek veren isimlerle mülakatlar gerçekleştirmiş ve sosyal fayda iletişiminin nasıl anlaşıldığını analiz etmiştir. Türkiye'de sosyal fayda sağlayacak çalışmalardan gelir elde etmenin olumlu karşılanmadığını, bununla birlikte sosyal girişimcilerin kendilerini ve çalışmalarını anlatmakta iletişim kanallarını kullanmakta güçlük yaşadıklarını belirtmektedir. Tongal'a göre, iletişim faaliyetleri yapılan çalışmaların raporlama aracı gibi konumlandırılmaktadır. Sosyal girişimler hedefledikleri etkiyi büyütmek için iletişim faaliyetlerine daha çok önem vermeleri ve bunun için hikâye anlatım perspektifini, önemli bir iletişim imkânı olarak kullanmaları gerektiği çalışmada ifade edilmektedir (Tongal, 2019). Ekmekçioğlu ise, Fazla Gıda, İyimser Abla, Tolkido, Joon, Hagelson gibi sosyal girişimleri tasarım konusu bağlamında ele almış, bu girişimlerde tasarımcıların ve tasarım süreçlerinin etkinliğini incelemiştir. Çalışmanın özgünlüğü, konuyu tasarım boyutu ile ele almasının yanında, yeni girişimlere de yer vermiş olmasıdır. Bu yönüyle sosyal girişimlerin tanınmasına katkı sağladığı söylenebilir (Ekmekçioğlu, 2018). Sosyal girişimleri tasarım odağında ele alan bir diğer çalışma (Çelik, 2019), İhtiyaç Haritası ve Toyi sosyal girişimlerini tasarım yönünden incelemiş ve ardından "Gülsün Çocuklar" isimli bir proje teklifine ve projenin tasarım örneklerine yer vermiştir.

Türkiye'deki ilk sosyal girişimlerden biri olarak kabul edilen AKUT (Arama Kurtarma Derneği) ve TOG (Toplum Gönüllüleri Vakfı) halkla ilişkiler faaliyetleri bağlamında Ünlü'nün (2012) çalışmasına konu olmuştur. Asılsoy (2016) ise sosyal girişimleri marka konumlandırması ve pazarlama bağlamında ele almış ve Darüşşafaka, Gençtur ve Tabit'in yetkilileri ile mülakatlar gerçekleştirmiştir. Çalışma, sosyal girişimlerin marka konumlandırmalarını yaparken, sosyal girişim olmanın ne gibi etkileri olduğunu, zorluklarını ve kolaylıklarını tespit etmeyi amaçlamıştır.

Biroğlu (2019) Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları için gelir sağlayan ve "charity run/hayırseverlik koşusu" yöntemini kullanan Adım Adım Derneği'ni incelemiş ve amatör koşucular ile sivil toplum kuruluşları arasında bir köprü görevini üstlenen bu sosyal girişimin etkilerini incelemiştir. Yine aynı sene yapılan bir başka çalışmada (Başkaya, 2019) Temel İhtiyaçlar Derneği TİDER'in çalışmaları incelenmiştir. Gıda bankacılığı, destek market ve istihdam ofisi gibi çalışmaları olan TİDER, kaynakların israf edilmemesi, yoksulluğun azaltılması ve dezavantajlı grupların istihdamı konusundaki çalışmaları ile Türkiye'de sosyal girişim olarak kabul edilen sivil toplum kuruluşları arasında yer almaktadır.

Türkeş (2017) Türkiye'deki sosyal girişimleri ele alan çalışmalardan farklı olarak, bir sosyal girişimciyi çalışmasına konu edinmiştir. Eğitim ve sağlık sektörlerinde birçok girişimin kuruculuğunu yapmış İhsan Doğramacı, bir sosyal girişimci olarak bu çalışmada ele alınmıştır.

4.7. Sosyal Girişimcilik ve Dezavantajlı Gruplar

Sosyal girişimcilik alanında yapılan lisansüstü çalışmalar incelendiğinde, bazı çalışmaların temalar altında bir araya getirilebileceği görülmüştür. Sosyal girişimleri kırsal kalkınma, sürdürülebilir turizm, yoksulluğun giderilmesi, kaynak oluşturma, kadınlar ve gençler bağlamında ele alan çalışmalar ve diğer ülkelerdeki sosyal girişimleri inceleyen çalışmalar olarak bir araya getirmek mümkündür. Çalışmalar sosyal girişimleri farklı boyutlarıyla incelemiş olsalar da, bu ortak temalar altında bir araya getirilerek, lisansüstü çalışmalara dair genel resmin daha iyi görülebileceği düşünülmüştür.

Kemer (2019) çalışmasında dezavantajlı bireylere pozitif ayrımcılık yaparak onlara istihdam imkânı oluşturan sosyal girişimcileri incelemiştir. Dezavantajlı bireylerin istihdam süreçlerini kolaylaştıran dünya örneklerinin ardından Türkiye'de kadınlar, engelliler, göçmenler ve üniversiteden yeni mezun ve tecrübesiz gençlere yönelik istihdam imkânlarını ve süreçlerini kolaylaştıran 5 sosyal girişimi incelemiştir. Bunlar, engelli bireylerin iş bulma ve işe yerleştirme süreçlerini organize eden Omuz Omuz Engelsiz Hayat İstihdam Ofisi ve İstanbul Zihin Engelliler Vakfı, yoksul kadınların güçlendirilmesi, onlara eğitim ve istihdam imkânları sağlanması için çalışan Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, mülteci kadınlara istihdam imkânları oluşturan Kadın Kadına Mülteci Mutfağı ve üniversiteden yeni mezun olan gençlere sivil toplum kuruluşlarında iş imkânı sağlayan Esas Sosyal İlk Fırsat Programıdır. Çalışma hem istihdam ve sosyal girişimcilik konusunu ele alması, hem de Esas Sosyal ve Omuz Omuz sosyal girişimlerine yer vermesi itibarıyla özgün bir çalışmadır.

Aydın (2019) çalışmasında, Türkiye'deki kadın sosyal girişimcilere odaklanarak, kadınların sosyal girişimciliğe yönelmesindeki etkenleri, sosyal girişimcilik faaliyetleri süresince karşılaştıkları zorlukları ve kolaylıkları 13 sosyal girişimci kadınla yaptığı mülakatlarla incelemiştir. Benzer bir çalışma (Jafarova, 2020) tarafından yapılmış 11 sosyal girişimci kadınla mülakatlar gerçekleştirilerek, onların motivasyonlarını ve karşılaştıkları zorlukları ele almıştır.

4.8. Kırsal Kalkınma ve Sürdürülebilir Turizm

Kırsal kalkınma ve sürdürülebilir turizm sosyal girişimcilik bağlamında ele alınan konular arasındadır. Farhoodi (2019) turizm sektöründe faaliyet gösteren sosyal girişimlerin sürdürülebilir olmaları ve sosyal etkilerinin uzun ömürlü olabilmesi için ne gibi engellerle karşı karşıya olduklarını araştırmıştır.

Türkiye'nin ilk sosyal girişimlerinden biri olarak kabul edilen Buğday Derneğinin TaTuTa (Tarım Turizm Takası) projesi Çiftçi'nin (2017) çalışmasına konu olmuştur. Proje bünyesinde yer alan çiftliklerde gönüllüler ve konuklar konaklama imkânlarına sahip olmakta ve üretim süreçlerine katılabilmektedir. Çiftçi, ekolojik üretim, ekotarım, kırsal kalkınma konularında faaliyet gösteren bu çalışmada görev alan kişilerin bir sosyal girişim çalışanı olarak iş ve yaşam tatminlerini belirlemeye çalışmıştır. Çalışma sonunda, bu kişilerin yaptıkları işten ve yaşamlarından tatmin olduklarını tespit etmiştir (Çiftçi, 2017). Polat (2020) Leader yaklaşımı ile yerel kalkınma amacı doğrultusunda kurulan 25 derneği inceleyerek yerel kalkınmayı sağlamayı amaçlayan bu derneklerin sosyal girişimcilik yönlerini ele almıştır. Akkoç (2020) ise Türkiye'deki sakin şehirler üzerine yaptığı çalışmada, sakin şehir hareketinin sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan etkisini ölçebilmek için, sürdürülebilir turizm üzerine bir ölçek geliştirmiştir. Kamplar ve turizm yoluyla engelli bireylerin güçlenmesini sağlayacak sosyal turizm uygulamasını inceleyen Akdemir (2019) ise yeni bir sosyal turizm tanımı ve modeli geliştirmiştir.

4.9. Diğer Ülkelerdeki Sosyal Girişimler

Lisansüstü çalışmalar arasında diğer ülkelerdeki sosyal girişimciliği ve sosyal girişimlerin durumunu ele alan çalışmalar da vardır. Hasna (2020) Filistin'deki Gazze İslam Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren IRADA mesleki eğitim, rehabilitasyon ve istihdam merkezini bir sosyal girişim olarak ele almıştır. IRADA'daki eğitim ve destek hizmetlerinden faydalanan 117 girişimci ile mülakatlar yapılmak suretiyle, merkezin verdiği meslek eğitimlerinin ve eğitim sonrası iş kurlmaları için katılımcılara verdiği mali desteğin etkinliği ele alınmaktadır. Eğitim ve istihdam sağlama yoluyla gençleri destekleyen bu merkezin Gazze'deki savunmasız ve zor şartlar altında yaşayan insanların hayatını iyileştirmede kilit bir rol oynadığı çalışmada elde edilen temel bulgudur (Hasna, 2020). Bu merkezin kuruluşunda Türkiye'nin destek vermiş olması ve merkezin savaşta engelli durumuna düşen gençleri incelemesi çalışmanın önemini artırmaktadır (TİKA, 2013).

Sosyal sorunlar ve onlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarında akla gelen ülkeler arasında ilk sırada, birbirine komşu olan Hindistan ve Pakistan bulunmaktadır. Bu iki ülkede özellikle sağlık sektöründeki projelerin ve çalışmaların çeşitliliği dikkat çekmektedir. Azız'in (2019) yaptığı çalışma Pakistan'daki sağlık hizmetleri alanında faaliyet gösteren ve sosyal girişim olarak kabul edilen sivil toplum kuruluşlarını ele almıştır. Çalışmada 1800 ambulansı ile dünyanın en büyük ambulans hizmetini sunan ve toplumun ihtiyaç sahibi kesimleri için kurulan Edhi evlerinde 15.000 kişi barındıran Edhi Vakfı ve yine sağlık sektöründe faaliyet gösteren iki büyük kuruluş incelenmiştir. Bu üç kuruluş bir yandan devletin yükünü paylaşarak ona destek olmakta bir yandan da herhangi bir devlet desteği almadan kendi sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

4.10. Sosyal Girişimcilik ve Yoksulluğun Azaltılması

Sosyal faydayı önceleyerek sosyal misyonu, gelir getirici bir model kurgulayarak da ekonomik misyonu aynı anda sağlamaya çalışması sosyal girişimciliğin en önemli özelliğidir. Ancak sosyal girişimcilikte ideal olan, geliştirilen ürün veya hizmetin doğrudan sosyal faydaya odaklı olması

ve bu süreçte ekonomik misyonunu da gerçekleştirebiliyor olmasıdır. Piyasa şartlarında üretilen bir ürünün, sosyal faydayı gözeterek ve normal şartlarda ulaşamayacak insanların ulaşması için sembolik ya da ulaşılabilir fiyatlarla insanların kullanımına sunulması da önemli bir sosyal girişimcilik yöntemidir. Buna örnek olarak bu misyonla harekete eden hastaneler, ilaç firmaları, temizlik ve hijyen firmaları verilebilir. Amaç sosyal fayda misyonuyla, yenilikçi ve sürdürülebilir yöntemlerle, insanların ihtiyaç duyduğu bir ürün ve hizmete kolay erişimi sağlamaktır.

Lisansüstü çalışmalarda sosyal girişimciliğin kavramsal çerçevesi ele alınırken uygulamaya dair en çok verilen örnek, Muhammed Yunus'un kurucusu olduğu ve ilk olarak Bangladeş'te faaliyete başlayan Grameen Bank ve Grameen mikrokredi modelidir. Yunus'un geliştirdiği bu modelin 2006 yılında Nobel ödülü kazanmış olması ve birçok ülkede halen uygulanıyor olması, modele haklı bir tanınırlık sağlamıştır. Grameen mikrokredi modeli, yoksullukla mücadelede bir sosyal girişimcilik örneği olarak müstakil bir çalışmanın konusu olmuştur. Mengü'nün (2016a) hazırladığı çalışma, sosyal hizmet disiplini altında sosyal girişimciliği ele alması açısından önemli bir çalışmadır. Yine sosyal hizmet anabilim dalı altında Abay'ın (2018) hazırladığı çalışma, konuyu doğrudan sosyal girişimcilik bağlamında ele alması da, kadınların güçlendirilmesi ve mikrokredi uygulamalarının etkinliğini incelemiştir. Benzer bir çalışma, Tömen (2013) tarafından hazırlanmış ve Türkiye Grameen Mikrokredi Programı bağlamında Antalya'da desteklenen kadın girişimleri ele almıştır. Yoksul grupların girişimcilik faaliyetleri ve sosyal işletmeler yoluyla güçlendirilmesi konusunu ele alan Köse'nin (2013) çalışması da sosyal girişimcilik ve yoksulluk teması altında değerlendirilebilir.

Literatür araştırması esnasında Türkiye'de mikrokredi uygulamalarına yönelik 50'ye yakın lisansüstü çalışma hazırlandığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda mikrokredi konusu; etkinliği, yoksulluğun azaltılması, istihdam, kadın istihdamı, kırsal kalkınma; Afganistan, Kırgızistan, Mali gibi farklı ülkelerdeki uygulamaları ve Türkiye'nin farklı şehirlerdeki uygulamaları bağlamında ele alınmıştır. Bu çalışmada, mikrokredi uygulamalarını sosyal girişimcilik ile ilişkilendiren sadece dört çalışma literatür değerlendirilmesine dahil edilmiştir.

4.11. Sosyal Girişimcilik ve Kitlesele Fonlama

Sosyal girişimcilik konusunun son yıllarda önem kazanmasının bir değişimin ve arayışın habercisi olduğu söylenebilir. Özellikle küresel sisteme ve dünyanın yaşadığı sorunlara çözüm ve alternatif üretme çabaları beraberinde birçok yeni akımın da gelişmesine vesile olmuştur. Sorunların büyüklüğü, bunlara karşı üretilecek cevapların da büyük olmasını gerektirmektedir. Bundan ötürü bireysel çabaların tek başına anlamlı olmadığı tüm bu çabanın "birlikte" yapılması gerektiği ve ancak bu şekilde kalıcı ve etkili işler yapılabileceği fikri yaygınlaşmaktadır. Dolayısıyla paylaşarak, birlikte, ortaklaşa iş yapma kültürü daha da yaygınlaşmaktadır. Son yıllarda Türkiye'de görmeye başladığımız şekliyle, birlikte iş yapma deneyim ve modelleri artmaktadır. Bunlardan biri de birlikte ya da kitlesele fon sağlama (co-funding, crowd funding) olarak kavramsallaştırılan yöntemdir.

Kitlesele fonlama, özellikle web ortamında görücüye çıkan girişim ve ürünlerin çok sayıda kişinin küçük miktardaki maddi desteği ile fonlanması şeklinde özetlenebilir (Demiray, 2019). Kitle fonlamasının en büyük faydası sadece alternatif bir finansman desteği sağlaması değil, çağrıya çıkılan girişimin/fikrin hızlı bir şekilde sağlanmasının yapılmasını, pazar uyumunun da test edilmesini sağlamasıdır. Bu yönleriyle kitlesele fonlama sosyal girişimler için de önemli bir kaynak oluşturma ve aynı zamanda kendilerini duyurma yöntemi olabilir. Bu konuyu detaylı

şekilde ele alan Demiray (2019) Türkiye’de ilk örneği 2010 yılında görülen kitlesel fonlama girişimlerini ve girişimcilik ekosistemindeki tecrübeli isimlerle mülakatlar gerçekleştirmiş, kitle fonlamasını, hem fon sağlayanlar hem de fon talep eden girişimciler cihetiyle ele almıştır. Çalışmanın en önemli katkısı kitle fonlamasını topluluk katılımı bağlamında ele alması ve topluluk katılımına etki eden bireysel ve sosyal faktörleri ve motivasyonları ortaya koymasındır.

Kitlesel fonlama ve sosyal girişimcilik konusunda bir diğer çalışma Çavuş (2020) tarafından hazırlanmıştır. Bir kaynak oluşturma yöntemi olarak kitlesel fonlama yönteminin kavramsal çerçevesine yer verdikten sonra, kitlesel fonlama sosyal girişimcilik ilişkisini daha da derinleştirerek, bir model teklif etmiştir. Bu modele göre kitlesel fonlama yöntemi ile bir yandan girişimlere fon sağlanırken, bir yandan da aracılık sistemi ile elde edilen kar yine sosyal girişimlere hibe olarak aktarılacaktır. Dolayısıyla Çavuş modelini “sosyal girişimlere fon ve hibe sağlayan bir sosyal girişim” olarak konumlandırmaktadır. Şahap (2020) çalışmasını, Türkiye’deki az sayıdaki kitlesel fonlama platformundan biri olan Fongogo’nun üyeleri ile gerçekleştirmiştir. Şahap, Türkiye’de kitlesel fonlamaya yönelik farkındalığın henüz düşük düzeyde olmakla birlikte önemli bir potansiyele sahip olduğunu; kitlesel fonlamanın sosyal girişimler için başta yoksullukla mücadele, eğitimin güçlendirilmesi çalışmaları olmak üzere, birçok ürün ve hizmetin hazırlanmasına kaynak sağlayan, yenilikçi bir model olduğunu ifade etmektedir (Şahap, 2020: 128-129).

4.12. Sosyal Girişimcilik ve Gençler

Sosyal girişimlerin çalışma alanları tasnif edilirken farklı kriterler kullanılmaktadır. Sivil toplum katılımı, çevre, sağlık, ekonomik gelişme, insan hakları, öğrenme-eğitim (Canbal, 2016: 86) gibi genel başlıklar olabileceği gibi doğrudan hitap ettiği, faydalanıcı toplum kesimi üzerinden bir tasnif de mümkündür. Sosyal girişimcilik alanındaki son dönem çalışmalarına bakıldığında, Birleşmiş Milletlerin “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları” olarak ilan ettiği 17 başlığın sosyal girişimlerin çalışma alanlarını tasnif ederken de yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Sosyal girişimler misyonlarını ve etkilerini bu 17 başlığa göre belirlemekte, ilgili amaçlar doğrultusunda bir konumlandırma yapmaktadır.

Lisansüstü çalışmalar incelendiğinde, gençlere yönelik ürün ve hizmet üreten sosyal girişimlerin çoğunlukla eğitim, istihdam sağlama ve sosyal-kültürel etkinlikler alanında faaliyet gösteren girişimler olduğu söylenebilir. Gençlerin ihtiyaç duyduğu konular arasında kendini geliştirmek, sosyalleşmek, bir mesleğe dair bilgi, donanım ve tecrübeye sahip olmak ve sonrasında da bir iş/meslek sahibi olmak ön sıradadır (TGSP, 2018: 104). Bununla birlikte gençlerin eğitim ve iş/meslek sahibi olma konusunda sürekli bir rekabet ve eşitsiz şartlar içinde olduğu, gençlerin büyük bir kısmının bu yarışa çeşitli sosyo-ekonomik sebeplerle geriden başladığı bilinmektedir. Sosyal girişimlerin bu gerçeklik içinde neler yapabileceği ve kamu, özel sektör ve sivil toplum sektöründen farklı olarak gençlere neler verebileceği, hangi konularda gençlere katkı sunacağı zamanla görülecektir.

Gençlerin ihtiyaç duyduğu konularda ürün ve hizmet geliştirmek, kolaylaştırıcı ve güçlendirici olarak onların yanında yer almak, sosyal misyona sahip bir inisiyatiften beklenen temel rollerdir. Bu konuda çalışan sivil toplum kuruluşlarının belli bir etki alanı olduğu ve gençler için sosyal fayda ürettiği bilinmektedir. Kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri haricinde gençler için çalışan bazı sosyal girişimler lisansüstü çalışmalara konu olmuştur.

Türkiye’de gençlere yönelik faaliyet gösteren ve lisansüstü çalışmalara konu olan sosyal girişimler şunlardır:

- Esas Sosyal İlk Fırsat Programı (Kemer, 2019)
- Omuz Omuza İstihdam Ofisi (Kemer, 2019)
- AYDER - Alternatif Kamp (Akdemir, 2019)
- Hayat Sende Derneği (Meçikoğlu, 2018)
- E-Bursum (Kaya İnceiplik, 2018)
- Ödül Almış Genç Sosyal Girişimciler – Youth Action Net (Canbal, 2016)
- Gençtur (Asılsoy, 2016)
- Gelecek Daha Net (Gusseinova, 2015)
- TOG Toplum Gönüllüleri Vakfı (Ünlü, 2012), (Şeker, 2012)
- SOGLA Sosyal Girişimci Genç Liderler Akademisi (Şeker, 2012)

Gençlere yönelik çalışan sosyal girişimleri konu edinen lisansüstü çalışmalar, bu girişimleri, sosyal turizm (Akdemir, 2019), marka konumlandırma (Asılsoy, 2016), sosyal girişimci profilleri (Canbal, 2016), halkla ilişkiler (Ünlü, 2012), üniversite öğrencilerin sosyal girişimcilik algısı (Şeker, 2012) bağlamında ele almışlardır. Konuyu, gençlerin güçlendirilmesi ve gençlik çalışmaları bağlamında ele alan çalışmalar sınırlı olup, bunlar Kemer’in (2019) dezavantajlı bireylere istihdam sağlayan sosyal girişimleri ele aldığı çalışma ile yine gençleri istihdam ve kariyer süreçlerine yardımcı olan bir sosyal girişimi inceleyen Gusseinova’nın (2015) çalışmasıdır.

Kemer (2019) çalışmasında dezavantajlı bireylere istihdam sağlayan sosyal girişimleri incelemiştir. Bunlar arasında Esas Sosyal İlk Fırsat Programı üniversiteden yeni mezun olmuş ve iş deneyimi olmayan gençlerle, Omuz Omuza İstihdam Ofisi de engelli gençlerin istihdamı için çalışmaktadır. Esas Sosyal’in bu çalışmaya dâhil edilmesine gerekçe olarak Kemer, üniversiteden yeni mezun olan ve tecrübesiz gençlerin de dezavantajlı olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (2019: 79).

Esas Sosyal İlk Fırsat Programı, üniversiteden yeni mezun olmuş gençlerin iş deneyimi kazanmalarını sağlamak ve temel eğitimler aldıktan sonra sivil toplum kuruluşlarında bir yıl süreyle çalışmalarını sağlamak ve bu süre zarfında gençlerin maaşlarını çalıştıkları kuruluşlara hibe yoluyla ödemektedir (Kemer, 2019: 114). Üniversiteden mezun olduktan sonra iş tecrübesi ve referansı olmadan uzun süre iş araması ve beraberinde getirdiği zorluklar düşünüldüğünde Esas Sosyal genç mezunlar için önemli bir iş fırsatı/ deneyimi sunmaktadır.

Omuz Omuza Engelsiz Hayat İstihdam Ofisi, engelli gençlerin ve bireylerin sahip oldukları yetenek ve özelliklere göre doğru işe yerleştirilmesi için çalışan bir sosyal girişimdir. Bunun için iş arayan engelliler ile engelli aday arayan işverenleri bir araya getirerek, uygun pozisyonlara doğru adayların yerleştirilmesini organize etmekte ve bu istihdam sürecini organize ederek, işverenlere ücretli hizmet sunmaktadır (Kemer, 2019: 119). Akdemir’in (2019) yaptığı çalışma ise AYDER bünyesinde faaliyet gösteren Alternatif Kamp’ı incelemektedir. Engelli genç bireylerin sosyalleşmesi için kamp ve etkinlikler düzenleyen Alternatif Kamp’ın çalışmalarını bir yıl boyunca takip eden Akdemir, bu gözlemlerinden hareketle sosyal turizmin toplumun dezavantajlı kesimlerini de kapsayacak şekilde kullanılabilmesi için gerekli olan bileşenleri belirlemeye çalışmıştır.

Gusseinova (2015) bir sosyal girişimin nasıl işlediğini ele alan çalışmasında vaka olarak, gençlerin kariyer tercihlerini kolaylaştırmak ve genç işsizliğini azaltmak için çalışan Gelecek Daha Net'i incelemiştir. Meslek seçiminin genel olarak başladığı 14 yaştan 30 yaşına kadar olan gençleri hedef kitle olarak kabul eden Gelecek Daha Net girişimi, meslek tercihinde bulunacak gençlerle ilgilendikleri mesleklerde çalışan meslek temsilcilerini internet üzerinden buluşturan, e-mentörlük hizmeti sağlayan, webinar ve videolarla meslekleri tanıtan bir platformdur. 2008'de kurulan platform, Türkiye'de sosyal girişim ekosisteminde en çok bilinen girişimler arasındadır. Koç Holding ve Mikado Danışmanlığın birlikte yürüttüğü "Meslek Lisesi Memleket Meselesi" projesi, Gelecek Daha Net'in bilinirliğini artıran bir başka çalışmadır (Gusseinova, 2015: 45-50).

Sosyal girişimlerin gençleri güçlendirecek ürün ve hizmetleri sunmasının yanı sıra sosyal girişimciliğin bizzat kendisinin de gençler için bir kariyer ve istihdam imkânı olabileceği birçok çalışmaya konu olmuştur. Birleşmiş Milletler küresel salgın dönemine denk gelen 2020 Dünya Gençlik Raporunu "Youth Social Entrepreneurship and the 2030 Agenda/ Gençlik Sosyal Girişimciliği ve 2030 Gündemi" başlığıyla yayınlamıştır. Bu raporda, sosyal girişimcilik ile gençlerin refahının artırılmasına ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın uygulamasının hızlandırılmasına yönelik gençlerin sorumlulukları ve fırsatlarına dair görüşlere yer verilmektedir (GSB, 2021).

Türkiye'de sosyal girişimci gençlerin konu edildiği çalışma (Canbal, 2016) genç sosyal girişimciliği/youth social entrepreneurship üst başlığıyla yapılan tek çalışma olması açısından önemlidir. Canbal'ın çalışmasında, Genç Sosyal Girişimciler yarışmasında ödül alan 40 genç sosyal girişimci ile yapılan anket ve mülakatlar neticesinde genç sosyal girişimcilerin profilleri ve özellikleri tespit edilmiştir.

5. Sonuç

Sosyal girişimcilik konusu son on yılda başta sivil toplum olmak üzere, akademinin, kamu kurumlarının ve özel sektörün artan ilgisiyle karşı karşıyadır. Artan bu ilginin akademideki karşılığını lisansüstü çalışmalar üzerinden gözlemlemek mümkündür. Özellikle 2019 ve 2020 yılında çok sayıda doktora ve yüksek lisans çalışması yapılması konunun gittikçe önem kazandığını göstermektedir. Lisansüstü çalışmalarda görülen artış, sahadaki tecrübeyi ve birikimi akademiye aktarması açısından önemlidir. Başarılı sosyal girişim uygulamalarının ve modellerin artması ve farklı disiplinler altında sosyal girişimcilik olgusunun ele alınmasıyla birlikte, Türkiye'deki sosyal girişimcilik birikimi teoride ve uygulamada zenginleşecektir.

Sosyal girişimcilik ekosistemi geliştikçe, sosyal girişimlere destek veren kuluçka merkezlerinin ve ağların yaşadığı tecrübelerin de lisansüstü çalışmaların konusu olacağı öngörülmektedir. Zira sosyal girişimlerin en önemli ve yenilikçi özelliklerinden olan, dayanışma ve işbirliği içinde; adil, şeffaf ve hesap verilebilir bir işleyiş ilkesi, benzer şekilde sosyal girişimleri destekleyen ve bir araya getiren ağlar için de geçerlidir. Ve bu deneyim kamu, özel sektör ve sivil toplum alanlarına ilham kaynağı olacak potansiyele sahiptir.

Lisansüstü çalışmalarda incelenen sosyal girişimlerden bazılarının çalışmalarını sonlandırmak durumunda kalmış olması, mentörlük, hızlandırma programları ve sosyal finansman konularını da içeren destek mekanizmalarının önemini bir kez daha göstermektedir. Bu konularda yapılacak lisansüstü çalışmalar, sosyal girişimlerin sürdürülebilirliğine katkı sunacaktır.

Bu çalışmada Türkiye'de sosyal girişimcilik alanında yapılan lisansüstü çalışmalar tespit edilerek incelenmiş ve konuyu hangi boyutlarıyla ele aldıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Farklı

disiplinler altında yapılan çalışmalarda, sosyal girişimciliğin kavram, mevzuat, sosyal girişimci profilleri, sosyal girişimcilik algı ve yönelimleri, yoksulluğun azaltılması ve farklı dezavantajlı gruplar bağlamında ele alındığı görülmüştür. Tespit edilen lisansüstü çalışmalarda, aynı alanda çalışan sosyal girişimleri bir arada ele alan çalışma oldukça sınırlıdır. Bu durumun, Türkiye'deki sosyal girişim sayısının henüz yeterli miktarda olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Eğitim ve istihdam gibi alanlar başta olmak üzere hizmet alanları aynı olan sosyal girişimleri ele alacak çalışmalar, ilgili alanda faaliyet gösterecek yeni sosyal girişimlere önemli bir katkı sunacaktır. Benzer şekilde aynı faydalanıcı grubuna yönelik çalışan sosyal girişimleri ele alan çalışmaların hazırlanması, hem faydalanıcı grupların sosyal girişimlerden daha nitelikli ürün ve hizmet almasına, hem de aynı faydalanıcı gruba yönelik çalışan sosyal girişimlerin yapıları, işleyişleri, karşılaştıkları sorunlar, ürün ve hizmet çeşitliliği gibi konularda benzerliklerini ve farklılıklarını görmeye imkân tanıyacaktır. Sosyal girişimcilik alanında yapılan lisansüstü çalışmalar arttıkça, sosyal girişimlerin sahip olduğu tecrübe ve birikimlerin kayıt altına alınması ve sistemli şekilde yorumlanması kolaylaşacak, sosyal girişimcilik birikimi zenginleşerek daha güçlü ve etkili sosyal girişimlerin kurulmasına imkân tanıyacaktır.

Kaynakça

- Abay, Y. (2018). *Kadının güçlendirilmesinde kadın girişimciliği ve mikro kredi uygulamaları: Bağcılar örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Akdemir, H. (2019). *Kapsayıcı bir toplum yaratmak için sosyal turizmi bir araç olarak kullanmak: Türkiye'nin alternatif kamp incelemesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akkoç, İ. T. (2020). *Sakin şehirlerde sürdürülebilir turizm üzerine bir ölçek geliştirme çalışması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Asılsoy, B. (2016). *Marka konumlandırmasında sosyal girişimcilik kavramının önemi: Hizmet sektöründe bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ateş, M. (2017). *Sosyal inovasyon ve Türkiye: potansiyeli, dinamikleri ve sosyal inovatif çalışmaları desteklemede devletin rolü*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Avşar, M. K. (2019). *Türkiye'de Sosyal Hizmet Uzmanlarının İstihdam Olanakları: Sorun Alanları ve Fırsatlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Aydın, Ç. E. (2019). *Türkiye örneğinde kadın sosyal girişimciliğini incelemek*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Azız, F. (2019). *Sosyal girişim olarak sivil toplum kuruluşları ve sağlık hizmetine katkıları: Pakistan İslam Cumhuriyeti örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Başkaya, E. F. (2019). *A social innovation model for a transition to circular economy: 'TIDER' case / Döngüsel ekonomiye geçişte sosyal inovasyon modeli: 'TIDER' örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Biçer, G. (2019). *Okul öncesi öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik düzeylerinin problem çözme becerileriyle ilişkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Biroğlu, M. (2019). *Amatör koşuculardan oluşan bir sosyal girişimde ortak değer yaratımı: Adım adım ile yardımseverlik koşusu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ortadoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BC Türkiye. (2019). *Türkiye'de Sosyal Girişimlerin Durumu*. İstanbul: British Council Türkiye.
- Canbal, A. (2016). *Sosyal girişimcilik ve Türkiye'de ödül almış genç sosyal girişimcilerin profilleri üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Coşkun, E. (2015). *Gönüllü kuruluşların okul öncesi sosyal girişimcilik eğitimindeki rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Çavuş, E. (2020). *Türkiye'de sosyal girişimciliğin finansmanında alternatif bir yöntem: Kitlesel fonlama model önerisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Çelik, P. (2019). *Tasarım girişimciliği ve bir sosyal sorumluluk projesi önerisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çifçi, N. (2015). *Sosyal girişim olarak STK'lar: İnovatif beceriler çerçevesinde Konya ilinde bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çiftçi, F. (2017). *Turizm sektöründeki sosyal girişim çalışanlarının sosyal girişimcilik davranışı, iş ve yaşam tatmini: Tatuta projesi Narköy örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Dees, J. G. (2001). *The Meaning of "Social Entrepreneurship"*. Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership, Stanford University, Stanford, CA.

- Demiray, M. (2019). *Kitle Fonlamasında Topluluk Katılımı: Öncüller ve Çıktılar*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirtaş, C. (2020). *Sosyal girişimcilik ile ekonomik büyüme ilişkisi: OECD ülkeleri ve Türkiye illeri üzerine ampirik uygulamalar*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Denizalp, H. (2007). *Toplumsal dönüşüm için sosyal girişimcilik rehberi*. İstanbul: STGM.
- Ekmekçioğlu. (2018). *Sosyal girişimcilik projelerinde tasarım girdisi: Türkiye'deki örnekler üzerinden bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ercan, S. (2016). *Türkiye'de sosyal girişimcilik ve yarattığı etkilerin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, M. Y. (2014). *Sivil toplum örgütleri gönüllü yönetimi yaklaşımları ve sosyal girişimcilik gönüllü yönetimi modeli önerisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ersen, T. B., Kaya, D., ve Meydanoğlu, Z. (2010). *Sosyal Girişimler ve Türkiye: İhtiyaç Analizi Raporu*. İstanbul: TÜSEV.
- Farhoodi, M. (2019). *Türkiye'nin turizm sosyal girişimcilik ekosistemi: Karma değer yaratma potansiyelinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gidenler, M. E. (2019). *Social innovation in public institutions: Its drivers and challenges a case study of social innovation in Turkey / Kamu kurumlarında sosyal inovasyon: Sürükleyicileri ve önündeki engeller Türkiye'de sosyal inovasyon üzerinde vaka çalışması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GSB. (2021). *2020 Dünya Gençlik Raporu Özet Çevirisi*. <https://uogm.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/198198/2020-dunya-genclik-raporu.aspx> adresinden alınmıştır.
- Gusseanova, D. (2015). *Sosyal girişimcilik olgusu ve bir örnek olay incelemesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Hasna, M. Y. (2020). *Sosyal girişimler ve sürdürülebilir rekabetçilik: Gazze üzerinde bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Işık, V. (2016). *Çalışmanın değişen anlamı ve üçüncü sektör istihdamı çerçevesinde Türkiye'deki sosyal girişim istihdamının analizi: Ashoka örneği*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Işık, V. (2016b). *Çalışmanın evrimi ve sosyal girişim*. Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Jafarova, R. (2020). *Social entrepreneurship in Turkey: A qualitative research into motivational factors and major constraints faced by women entrepreneurs on their career path / Türkiye'de sosyal girişimcilik: Kadın girişimcilerin motivasyon faktörleri ve kariyer yolunda karşılaştıkları temel engeller üzerine yapılmış niteliksel bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaca, M. (2015). *Girişimciliği belirleyen kişilik özellikleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Kaya İnceplik, G. (2018). *Sürdürülebilir sosyal girişimler için başarı faktörleri: Türkiye örneği üzerine teorik bir model*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya İnceplik, G. (2018b). *Sürdürülebilir sosyal girişimler*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Kaygusuz, N. A. (2018). *Sosyal girişimciliğin ticari girişimcilikle ilişkisi ve bir model önerisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Kazar, E. N. (2019). *Kadın yoksulluğunu azaltmada kadın kooperatiflerinin rolü: İstanbul ve Bursa örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

- Kelecı, C. (2020). *Üniversite öğrencilerinin sosyal girişimcilik niyetlerinin ölçülmesi: Eskişehir ilinde bulunan iki STK örneği üzerine bir uygulama*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kemer, Y. (2019). *Dezavantajlı bireylere pozitif ayrımcılıkla istihdam sağlayan sosyal girişimler üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılınçkaya, L. (2019). *Türkiye’de girişimciliğe yönelik vergi teşviklerinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kırılmaz, S. (2012). *Sosyal girişimciliğin başarı faktörlerinin girişimci kişilik ve dönüştürücü liderlik bağlamında araştırılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Kırmızı, C. (2016). *Sosyal girişimcilik odaklı örgüt iklimi oluşturma: Dumlupınar Üniversitesi’nde bir uygulama*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Kolcu, R. (2018). *Girişimcilik ve kişilik özellikleri: Geleneksel ve sosyal girişimcilerin kişilik özellikleri arasındaki farklara ilişkin bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koyun, S. (2017). *Sosyal girişimciliği ve sosyal girişimleri etkileyen faktörlerin analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Köse, S. (2013). *Sürdürülebilirlik perspektifi içinde sosyal devlet yaklaşımı: STK’ların sosyal inovasyon rolü ve yoksullukla mücadelede son modeli*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükçtoka, E. (2018). *Political economy of social entrepreneurship / Sosyal girişimciliğin siyasi iktisadı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kümbül Güler, B. (2008). *Sosyal girişimciliği etkileyen faktörlerin analizi*. (Yayımlanmış Doktora Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kümbül Güler, B. (2010). *Sosyal girişimcilik*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Liaqat, M. M. (2020). *Micro-foundations of cognitive paradoxical tensions in social entrepreneurs / Sosyal girişimcilerde bilişsel paradoksal gerginliklerin mikro temelleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Martin, R. L. ve Osberg, S. (2007). Social Entrepreneurship: the case for definitions. *Social Innovation Review*. 5/2, 28-39.
- Meçikoğlu. (2018). *Türkiye’de sosyal girişimciliği etkileyen dinamiklerin analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Mengü, E. (2016a). *Yoksullukla mücadelede sosyal girişimcilik: Grameen mikrokredi modeli*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Mengü, E. (2016b). *Sosyolojik perspektiften sosyal girişimcilik olgusu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Meydanoğlu, Z. (2019). Dünyada ve Türkiye’de sosyal girişim nedir, ne değildir?. *Harvard Business Review Türkiye*. (Nisan 2019)
- Müftügil Yalçın, S. (2021). *Üniversitelerde sosyal girişimcilik eğitimi: sosyal girişimciliği öğretmek*. Türkiye Sosyal Girişimcilik Ağı, Perşembe Buluşmaları. 17 Haziran 2021, Sunum Notları.
- Nassar, N. (2019). *Understanding the effect of culture on social entrepreneurship in Turkey / Kültür, sosyal girişimcilik üzerindeki etkisini anlamaya çalışan bir araştırma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Osanmaz, H. (2020). *Algılanan sosyal desteğin sosyal girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisi: Adil dünya inancının düzenleyici rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

- Özdemir. (2017). *Sosyal yenilik potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik ölçek geliştirme ve bulanık çok kriterli karar verme model önerisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Öztürk, F. B. (2015). *Bir gönül söyleşi: Hülya Denizalp*. İstanbul: YAŞÖM Yayınları.
- Polat, O. (2020). *Etkinlik teorisi bağlamında yerel kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşlarında sosyal girişimciliğin incelenmesi: Türkiye örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Sarı, M. (2020). *Umut ışığı sosyal girişimcilik*. İstanbul: Alfa.
- Şahap, F. (2020). *Girişimcilik temelinde alternatif bir finansman modeli olan kitle fonlaması ve Türkiye'deki yatırımcılarına yönelik bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şentürk, M. & Mengü, E. (2020). Sosyolojik açıdan sosyal girişimcilik. *Journal of Economy Culture and Society*, (61), 355-369. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0057>.
- Şeker, M. (2012). *Sosyal girişimciliğin artan önemi ve bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TGSP. (2018). *Türkiye'nin Gençleri*. İstanbul: TGSP Türkiye Gençlik STK'ları Birliği.
- TİKA. (2013). *Eba'dan Gazze'deki İrade Projesine Ödül*. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Web Sitesi: https://www.tika.gov.tr/tr/haber/ebadan_gazzedeki_irade_projesine_odul-5652 adresinden alınmıştır.
- Toktamış, S. G. (2019). *Sosyal girişimciliğe ve sosyal girişimcilere yönelik bilinirlik ve farkındalık*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bolu İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Tongal, Ç. (2019). *Sosyal fayda iletişimi: Türkiye'de sosyal girişimcilerin tuhaf hikayesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tömen, G. (2013). *Türkiye Grameen Mikrofinans Programının (TGMP) kadın yoksulluğu ve girişimciliği üzerine etkilerinin Antalya ili bağlamında araştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Antalya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Tunar, A. (2020). *Sosyal girişimcilik ve yasal statü: Sosyal girişimciler üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuvay, B. (2017) sosyal girişim öncüleri. *Ekonomist Dergisi*, 25 Haziran- 1 Temmuz 2017, sayı: 2017/26.
- Türker, A. (2020). *Sosyal girişimciliğin kavramsal boyutları ve sosyal sorumluluk bağlamında sosyal değer yaratma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TÜSEV. (2006). *Türkiye'de sivil toplum: Bir değişim süreci*. İstanbul: TÜSEV.
- UNDP. (2012). *Büyüyen kapsayıcı piyasalar: Türkiye'de sosyal girişimcilik vakaları*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünlü, S. (2012). *Sosyal girişimcilik bağlamında halkla ilişkiler faaliyetleri: AKUT ve TOG örneğinde karşılaştırmalı bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Yıldırım, B., & Tuncay, T. (2019). Sosyal inovasyonun ve sosyal girişimciliğin sosyal hizmet mesleğinin geleceğindeki rolü. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(1), 169-187. <https://doi.org/10.17065/huniibf.350375>.
- Yumuşakipek, H. D. (2015). *Aile işletmelerinde iç girişimciliğin sosyal girişimciliğe etkisi: Afyonkarahisar'da bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Extended Abstract

In this study, postgraduate studies in the field of social entrepreneurship in Turkey were identified and analysed and it was tried to understand the dimensions of the subject. The research data was obtained from the Council of Higher Education YÖK Thesis database and covers postgraduate studies prepared until the end of 2020. In this context, postgraduate studies dealing with social entrepreneurship and identified from YÖK's thesis database were examined by document analysis technique and a general picture of the studies was tried to be revealed. While identifying the studies, a search was made among the postgraduate studies based on the previously determined keywords. Relevant keywords such as social entrepreneurship, social innovation, social enterprise, co-operative were searched in the titles and abstracts of the postgraduate studies.

Among the theses identified, theses on topics such as social responsibility, volunteer management, energy efficiency, micro-credit, etc., which are not directly related to social entrepreneurship, were excluded from the classification. In this context, the limitations of the study are that it excludes studies on some non-governmental organisations and initiatives evaluated in the context of social economy, which can be considered as social enterprises depending on the broadness of the conceptual framework, and does not include postgraduate studies prepared in 2021 and later. The number of postgraduate studies identified after searching, sorting and editing is 73. Of these, 15 are doctoral theses and 58 are master's theses.

Findings

The first postgraduate study on social entrepreneurship in Turkey was a doctoral thesis completed in 2008. After this first study, there was no postgraduate study on this subject until 2012. After 2012, at least 2 postgraduate studies were prepared every year, and the studies reached their peak in 2019 and 2020. More than half of all studies (37 theses) were prepared in 2019 and 2020. The year in which the most master's theses on social entrepreneurship were written was 2019 with 20 master's theses, and the year in which the most doctoral theses were written was 2020 with 5 doctoral theses. It can be said that this situation is a result of the social enterprise ecosystem, which has become more active with various studies and organisations in recent years.

The first point that stands out in the postgraduate studies on social entrepreneurship is that after the conceptual framework of social entrepreneurship is given, the focus is generally on the profiles and characteristics of social entrepreneurs and the profiles and characteristics of social entrepreneurs are determined by using scales and questionnaires. Another frequently used method is to determine the social entrepreneurship tendency and perception of students studying in different universities and departments. It can be said that such a situation has arisen due to the fact that the studies are mostly carried out under the discipline of business administration and the number of social enterprises in Turkey is not yet sufficient.

In postgraduate studies in the field of social entrepreneurship, quantitative method is mostly preferred. It can be considered that there are more than one reason for the quantitative method to be preferred. The fact that the studies were mostly conducted under the discipline of business administration, the majority of the researches on the personality and profiles of entrepreneurs, the adaptation and application of previously developed scales and survey studies to Turkey can be mentioned among these reasons. Although quantitative method is predominant, mixed-method studies in which quantitative and qualitative methods are used together; qualitative studies that try to understand social enterprises and entrepreneurs through in-depth interviews and participant observation have also been conducted.

When the postgraduate studies in the field of social entrepreneurship were analysed, it was seen that the studies could be brought together under themes. These themes are theoretical framework, social entrepreneur profiles, legislation, rural development, sustainable tourism, poverty alleviation, resource creation, social enterprises in other countries, women and youth. Although the studies examined social enterprises in different dimensions, it was thought that they could be brought together under these themes and the overall picture could be better seen.

Conclusion

In the last decade, the subject of social entrepreneurship has attracted increasing interest from academia, public institutions and the private sector, particularly from civil society. It is possible to observe the response of this increasing interest in academia through postgraduate studies. Especially in 2019 and 2020, a large number of doctoral and master's studies show that the subject is becoming increasingly important. The increase in postgraduate studies is important in terms of transferring the experience and knowledge in the field to academia. With the increase in successful social entrepreneurship practices and models, and with the consideration of the phenomenon of social entrepreneurship under different disciplines, the accumulation of social entrepreneurship in Turkey will be enriched in theory and practice.

In this study, postgraduate studies in the field of social entrepreneurship in Turkey were identified and analysed, and it was tried to understand the dimensions of the subject. In the identified postgraduate studies, the studies that address social enterprises working in the same field together are quite limited. This is thought to be due to the fact that the number of social enterprises in Turkey is not yet sufficient. Studies that will address social enterprises with the same service areas, especially in areas such as education and employment, will provide an important contribution to new social enterprises that will operate in the relevant field. Similarly, the preparation of studies on social enterprises working for the same beneficiary group will allow beneficiary groups to receive more qualified products and services from social enterprises, as well as to see the similarities and differences of social enterprises working for the same beneficiary group in terms of their structure, functioning, problems they face, product and service diversity.

It is hoped that the study will be useful in terms of revealing how the increasing interest in the field of social entrepreneurship in Turkey is reflected in postgraduate studies and presenting a general picture of the studies in this field.